

Interventie

Peuterplein en Kleuterplein

Samenvatting

Doelgroep

De doelgroep bestaat uit achterstandskinderen van 2-4 jaar in kindercentra en van 4-6 jaar in de groepen 1 en 2 van de basisschool.

Doel

Het doel van Peuterplein en Kleuterplein is het voorkomen dat kinderen met een achterstand aan het basisonderwijs beginnen en al op jonge leeftijd een onderwijsachterstand oplopen. In het programma is vooral aandacht voor de ontwikkeling van taal-lezen en woordenschat, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Aanpak

Peuterplein en Kleuterplein zijn centrumgerichte, integrale programma's opgebouwd rond thema's. De activiteiten binnen de thema's worden aangeboden volgens de cyclus van thematisch werken uit de Taallijn VVE. Naast talige activiteiten worden echter ook activiteiten aangeboden op het gebied van rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling. Binnen de activiteiten is differentiatie mogelijk en er wordt veel gewerkt in kleine groepen, waarmee extra aandacht besteed kan worden aan de achterstandskinderen. Peuterplein en Kleuterplein hebben een oudercomponent, in de vorm van kopieerbare ouderbrieven, waarin specifieke ouderactiviteiten worden beschreven en ouders/verzorgers direct bij de ontwikkeling van de kinderen betrokken kunnen worden.

Materiaal

Voor Peuterplein en Kleuterplein bestaat een themamap met handleidingen en kopieerbladen. De themamappen vormen het hart van de methode. Ook is er een VVE-handleiding: VVE in de praktijk. Daarnaast is er verhaalmateriaal (prentenboeken en verhalen over Raai de Kraai) per thema en zijn er ondersteunende materialen, zoals de handpop Raai de Kraai, liedjes-cd's, software, een map met materiaal voor klassenmanagement en een observatie- en registratiesysteem. Ook is er ondersteunend materiaal zoals groepsplannen, groepsoverzichten en kwaliteitskaarten te vinden op de site MijnMalmberg, die gratis beschikbaar is voor de gebruikers van de methode.

Onderbouwing

De methode baseert zich op het gegeven dat jonge kinderen leren in interactie met hun omgeving. Hierbij is het van groot belang dat er een gevarieerd aanbod is van betekenisvolle activiteiten op de gebieden taal, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling. Een goede communicatie met en tussen kinderen staat hierbij centraal.

Onderzoek

Het programma Peuterplein is op verzoek van uitgeverij Malmberg beoordeeld door Sardes aan de hand van het beoordelingskader uit het Besluit basisvoorwaarden kwaliteit voorschoolse educatie (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2010).

Erkenning

Erkend door

Deelcommissie ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn d.d 09-10-2015

Oordeel: Goed onderbouwd

Toelichting:

De interventie Peuterplein en Kleuterplein is erkend als volledig integraal VVE-programma.

De referentie naar dit document is:

Else Simons

(13 augustus 2015). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Peuterplein en Kleuterplein'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies

1. Probleemomschrijving

1.1 Probleem

Peuterplein en Kleuterplein richten zich op het voorkomen van onderwijsachterstanden. Wanneer een kind ten opzichte van leeftijdgenoten achter is in onderwijs of opleiding, dan spreekt men van een onderwijsachterstand. Dit begrip wordt gebruikt om leerlingen aan te duiden die een onderwijsachterstand hebben of dreigen op te lopen omdat hun ouders laag opgeleid zijn (Boerdam & Wobma, 2012).

Bij het aanpakken van deze achterstanden is het cruciaal om al op jonge leeftijd, in de voorschoolse periode in te grijpen. Eenmaal opgelopen achterstanden blijken maar moeilijk hersteld te kunnen worden

(Van Kampen et al., 2005; Mutsaers et al., 2013).

Voor kinderen is de levensfase van 0 tot 6 jaar één van de meest kritische. Er wordt gesproken van een zogenaamde gevoelige periode binnen de ontwikkeling van jonge kinderen, waarin zij zeer veel kunnen leren, mits ze daartoe gestimuleerd worden. Juist dan wordt de basis gelegd voor het verdere leven. Ingrijpen op jonge leeftijd (bij voorkeur al vóór het derde levensjaar) is cruciaal voor de preventie (Leseman, 2007).

1.2 Spreiding

Onderwijsachterstand kan in de loop van een schoolcarrière worden opgebouwd, maar helaas is het zo dat veel kinderen al vanuit een achterstandspositie aan hun schoolloopbaan beginnen. Het gaat hierbij om kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status, met ouders die laag opgeleid zijn (maximaal lager beroepsonderwijs, vaak minder) en/of behoren tot een migrantengroep (Boerdam & Wobma, 2012). Gelukkig is er wel een dalende trend te onderscheiden in het aantal achterstandskinderen. In 2000 bedroeg dit nog zo'n 450.000 kinderen, wat overeenkomt met een derde van de basisschoolleerlingen (Schonewille et al., 2000). In 2008/2009 bedroeg dit altijd nog 240.000 leerlingen, een percentage van 15 procent van het totale aantal kinderen in de basisschoolleeftijd. In het jaar 2010 is dit percentage verder gedaald naar een kleine 200.000 kinderen en de daling heeft zich ook daarna nog voortgezet. In 2011-2012 wordt gesproken over een aantal van 187.000 kinderen.

Het betreft kinderen verspreid over het gehele land, met een hoge concentratie binnen de grote steden (Boerdam & Wobma, 2012).

1.3 Gevolgen

Onderwijsachterstanden zijn onwenselijk, omdat ze ingrijpende gevolgen hebben, zowel voor de kinderen om wie het gaat als voor de maatschappij als geheel. Een kind met een onderwijsachterstand heeft minder loopbaanperspectief en loopt het risico om niet volledig te kunnen participeren in het maatschappelijk leven. Bovendien hebben onderwijsachterstanden de neiging om zichzelf te herhalen: als de kinderen om wie het gaat eenmaal zelf ouders worden, is de kans groot dat ook hun kinderen weer een onderwijsachterstand oplopen (Boerdam & Wobma, 2012).

2. Beschrijving interventie

2.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De uiteindelijke doelgroep wordt gevormd door zogenaamde achterstandskinderen peuters en kleuters van 2 tot 6 jaar: kinderen die komen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status, waarbij de ouders een laag opleidingsniveau hebben (beide ouders hebben maximaal een lagere beroepsopleiding gevolgd) en/of kinderen waarvan Nederlands niet de eerste taal is. Peuterplein en Kleuterplein richten zich op achterstandsleerlingen maar worden in de praktijk ingezet bij alle kinderen die het kindercentrum of basisschool bezoeken waar de interventie wordt ingezet.

Intermediaire doelgroep

De intermediaire doelgroep bestaat uit pedagogisch medewerkers van kindercentra en peuterleidsters op peuterspeelzalen (Peuterplein) en leerkrachten van de groepen 1 en 2 (Kleuterplein). In deze beschrijving zal verder gesproken worden over leidsters en leerkrachten. Daarnaast bestaat de intermediaire doelgroep uit de ouders/verzorgers van de kinderen.

Selectie van doelgroepen

Voor de leerlingen uit een achterstandscategorie ontvangen scholen via de zogenaamde gewichtenregeling extra financiering om taal- en ontwikkelingsachterstanden te voorkomen en ervoor te zorgen dat de kinderen zo goed mogelijk aan het reguliere basisonderwijs deel kunnen nemen. Leerlingen van wie beide ouders een laag opleidingsniveau hebben, krijgen het gewicht 0.30. Van leerlingen met een 1.20-gewicht hebben beide ouders een zeer laag opleidingsniveau, of heeft de ene ouder een laag en de andere ouder een zeer laag opleidingsniveau. Peuterplein en Kleuterplein richten zich op jonge kinderen binnen de context van heterogeen samengestelde groepen, want dat is de realiteit op de meeste centra en scholen. De kinderen die daadwerkelijk risico lopen op onderwijsachterstand worden geselecteerd op basis van observaties en registratie door de leerkracht.

Van onderwijsachterstanden wordt gesproken als de gemiddelde prestaties van leerlingen hardnekkig en aanmerkelijk achterblijven bij een maatschappelijk bepaalde norm, bijvoorbeeld het gemiddelde prestatieniveau van een leeftijdscohort. Het gaat hierbij om achterstanden in de kernvakken van het basisonderwijs: de Nederlandse taal en rekenen (Doolaard & Leseman, 2008). Zodra risico's op dergelijke achterstanden vermoed worden op basis van de observaties en registraties van de leerkracht is het zinvol om extra aandacht aan het kind te besteden om het risico op achterstand te vermijden. Hulpmiddelen voor de leerkracht zijn hierbij de instroomobservatie en het observatie- en registratiesysteem. Deze maken inzichtelijk of een kind een onderwijsachterstand heeft.

Contra-indicatie: voor niet-aanspreekbare kinderen met zeer specifieke problemen op het gebied van bijvoorbeeld de auditieve of de cognitieve ontwikkeling is de interventie niet geschikt.

2.2 Doel

Hoofddoel

Het doel van Peuterplein en Kleuterplein is het voorkomen dat kinderen met een achterstand aan het basisonderwijs beginnen en al op jonge

leeftijd een onderwijsachterstand oplopen op het gebied van taal-lezen en woordenschat, voorbereidend rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling. Het streven is om alle kinderen eind groep 2 minimaal de tussendoelen voor taal en rekenen te laten bereiken.

Subdoelen

Subdoelen voor kinderen

Zoals hierboven aangegeven worden Peuterplein en Kleuterplein in de praktijk ingezet voor alle kinderen op een kindercentrum of basisschool. Voor de achterstandskinderen zijn de activiteiten relevant voor de ontwikkelingsgebieden: taal-lezen en woordenschat, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Uitgangspunt van de leerdoelen voor taal, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling zijn de referentieniveaus die sinds augustus 2010 van kracht zijn in het basisonderwijs.

Het SLO heeft tussendoelen gemaakt voor het eind van groep 2 en daarbij rekening gehouden met deze referentieniveaus voor het eind van het basisonderwijs.

De verschillende tussendoelen met de bijbehorende subdoelen worden weergegeven in de algemene handleidingen. Daarnaast wordt bij elke activiteit van Peuterplein en Kleuterplein het doel expliciet verwoord.

Hieronder geven we enkele voorbeelden van subdoelen voor de verschillende ontwikkelingsgebieden. Bij de kinderen t/m 3 jaar gaat het om peuters. Kinderen in groep 1 zijn kleuters van 4 of 5 jaar, kinderen in groep 2 zijn kleuters van 5 of 6 jaar.

Een voorbeeld van een subdoel voor de taalontwikkeling voor kinderen voor het onderdeel fonemisch bewustzijn, alfabetisch principe:

- . t/m 3 jaar: herkent de eerste letter van de eigen naam
- . Groep 1: herkent en benoemt vijf letters
- . Groep 2: herkent en benoemt zestien letters

Een voorbeeld van een subdoel voor de rekenontwikkeling voor het onderdeel telrij gebruiken is:

- . t/m 3 jaar: telt 1 erbij bij getallen t/m 5
- . Groep 1: telt 1 of 2 erbij of eraf
- . Groep 2: telt 1 of 2 erbij of eraf bij getallen t/m 10

Een voorbeeld van een subdoel voor de sociaal-emotionele ontwikkeling is:

- . t/m 3 jaar: toont belangstelling en sympathie voor andere kinderen
- . Groep 1: herkent gevoelens bij andere kinderen
- . Groep 2: laat merken dat hij behoeften van andere kinderen ziet

Subdoelen voor ouders

Ouders hebben inzicht in het belang van een vroege ontwikkeling en weten beter hoe ze kunnen inspelen op de ontwikkelingsmogelijkheden en behoeften van hun kind.

In tabel 1 (zie bijlage) staat een overzicht van de verschillende subdoelen, waarbij deze genummerd zijn. Later zal op deze manier naar de subdoelen verwezen worden.

2.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Peuterplein en Kleuterplein zijn centrumgerichte programma's met een doorgaande lijn van peuterspeelzaal en/of kinderdagverblijf tot en met groep 2 van het basisonderwijs. Het programma richt zich op de brede ontwikkeling van kinderen met extra aandacht voor taal-lezen en woordenschat, voorbereidend rekenen en sociaal emotionele ontwikkeling. Ook heeft het programma een oudercomponent.

Om effectief te kunnen werken met Peuterplein en Kleuterplein biedt de handleiding voor leidsters en leerkrachten tal van activiteiten voor de grote en de kleine kring, groepslessen en lessen voor zelfstandig werken.

Duur, intensiteit en frequentie

Peuterplein is bedoeld voor de gehele periode dat een kind een kindercentrum bezoekt, met de nadruk op de periode van 2 tot 4 jaar. Voor het praktisch kunnen inzetten van de methode Peuterplein binnen kinderdagverblijven zijn er aanvullend activiteiten voor baby's en peuters beschreven. Deze staan bij elk thema van Peuterplein achterin beschreven op de Baby- en dreumespagina.

Peuterplein is opgebouwd in 8 thema's en biedt 16 activiteiten per thema. Elke activiteit vraagt 5 tot 30 minuten. Voor achterstandskinderen zijn er daarnaast in elk thema 8 extra [1ster] activiteiten te vinden in het pakket. Bijvoorbeeld bij de taal-leesactiviteit waarbij het schootboek wordt geïntroduceerd in het thema Familie, is als extra activiteit voor achterstandskinderen opgenomen de activiteit waarbij de afzonderlijke prenten van het schootboek samen met de leidster worden bekeken. Hierbij wordt als suggestie gegeven dat de kinderen zoveel mogelijk aanwijzen en benoemen vanuit hun eigen beleving.

Bij elk thema worden specifieke ouderactiviteiten aangeboden en beschreven op kopieerbladen. De leidster kan deze zowel digitaal als in papieren versie aan de ouders overhandigen.

Kleuterplein is bedoeld voor de groepen 1 en 2 van de basisschool, dus voor kinderen van 4 tot 6 jaar oud.

Er zijn in totaal 16 thema's en 54 activiteiten per leerjaar per thema. De 16 thema's zijn verdeeld over vier periodes in het jaar. Zo zijn er vier thema's per periode van drie maanden. In elk van deze vier thema's komen dezelfde doelen aan bod, maar uiteraard binnen een andere

context. Het advies is om minstens twee thema's per periode aan te bieden. In het volgende schooljaar kunnen dan de twee andere thema's aangeboden worden. Elk thema vraagt om drie weken tijd.

Naast activiteiten die uitgevoerd moeten worden onder leiding van leerkrachten zijn er ook specifieke activiteiten beschreven voor ouders. Bij ieder thema binnen Kleuterplein worden deze specifieke ouderactiviteiten aangeboden.

Opzet thema

Elk thema binnen de beide programma's start met een wereldverkenkende activiteit waarbij ingezet wordt op zintuiglijke ervaringen en sluit af met een reflectieve terugblik op alle uitgevoerde activiteiten en een kans om alle geleerde woorden nog eens toe te passen. Daartussenin bevindt zich een serie activiteiten met elk een duidelijk doel.

De activiteiten binnen een thema zijn met elkaar verbonden en zorgen voor diepgang. Door de rode draad van het thema die alle activiteiten met elkaar verbindt wordt een gezamenlijk kader voor spelen, praten, denken en werken opgebouwd. Het werken met thema's schept voor leerkrachten en leidsters, maar vooral ook voor de kinderen veel structuur. Het geeft hun de kans om gedurende een langere periode gericht met eenzelfde onderwerp bezig te zijn. Binnen elk thema worden aanwijzingen gegeven hoe de speelleeromgeving ingericht kan worden met stimulerende en gevarieerde materialen.

Volgorde

In Kleuterplein zijn, zoals hierboven aangegeven, de thema's verdeeld over vier periodes in het jaar. Daarmee is de volgorde van aanbieden bepaald. Binnen elke periode kunnen de vier bijbehorende thema's worden aangeboden of een selectie daarvan.

Bij Peuterplein is *Thuis* het startthema, waarin alle belangrijke routines, zoals het werken met de thematafel, het interactief voorlezen en het terugblikken op een thema, duidelijk worden geïntroduceerd.

De volgorde waarin de activiteiten in het thema weergegeven zijn, is vastgelegd. Daarbij is gebruik gemaakt van de indeling voor thematisch werken die gebruikt wordt in de Taallijn VVE (Stoep en Van Elsäcker, 2005). Elke fase wordt ingevuld met activiteiten voor taal-lezen zoals passend binnen de opzet van de Taallijn VVE (Stoep en Van Elsäcker, 2005), maar ook met activiteiten voor de andere ontwikkelingsdoelen die qua opzet in de betreffende fase passen. Elke activiteit verloopt volgens een vast stramien (inleiding, kern, afsluiting), waardoor de activiteiten voor de kinderen een herkenbare routine gaan vormen en een specifieke focus op het doel van de activiteit mogelijk is.

Specifiek voor achterstandskinderen

Voor gebruik als VVE-methode wordt aangeraden om alle activiteiten binnen een thema uit te voeren en ook de volgorde van het betreffende themakatern aan te houden.

Binnen het hele programma speelt de oudercomponent een belangrijke rol, maar voor het werken met achterstandskinderen en VVE-groepen is deze component in het bijzonder van belang. Voor beide programma's is er per thema een kopieerbare ouderbrief beschikbaar. Hierin staan activiteiten beschreven die de ouders thuis met hun kinderen kunnen doen. Aangeraden wordt om regelmatig contact te hebben met de ouders, waarbij de activiteiten die in de ouderbrief beschreven staan besproken en uitprobeerbaar worden. In de handleiding *VVE in de praktijk* worden suggesties gegeven voor het informeren en betrekken van ouders. Voorbeelden hiervan zijn: het voeren van 10-minuten gesprekken, het uitvoeren van huisbezoeken, het mee laten draaien van ouders in de groep, het geven van specifiek op de ontwikkeling gerichte informatiebijeenkomsten, het maken van een nieuwsbrief en het maken van een kinder- of gezinsportfolio.

Voor gebruik als methode in VVE-groepen wordt een scholingsmodule met daarbij coaching voor leidsters en leerkrachten verplicht gesteld.

Observatie en registratie

Een overzicht van activiteiten waaraan kinderen hebben deelgenomen en van de vorderingen die kinderen per ontwikkelingsgebied maken wordt geboden door gebruik van het observatie- en registratiesysteem. Voor Peuterplein wordt hierbij gebruik gemaakt van het *Observatieformulier 2- tot 4-jarigen*. Observeren en registreren doet de leidster in ieder geval aan het einde van elk thema. Deze formulieren kunnen gebruikt worden als basis voor een gesprek met ouders/verzorgers of voor overdracht naar de basisschool.

Op basis van de resultaten van de observaties kan de leerkracht kinderen bij het volgende thema indelen bij de juiste niveaugroep. Niveaugroepen dienen voor een realiseerbare organisatie t.a.v. differentiatie binnen de groep. Bij niveaugroep 1 (aangeduid met 1 ster) hebben we het over kinderen die onder het gemiddelde niveau van de groep scoren, niveaugroep 2 zijn de kinderen die scoren op groepsniveau 2 en niveau groep 3 zijn de kinderen boven het groepsniveau scoren. Het gemiddelde groepsniveau is vastgesteld op basis van de doelstellingen vanuit het SLO.

In het digitale observatie- en registratiesysteem van Kleuterplein legt de leerkracht de observaties vast op basis van de doelen per activiteit. Dit systeem is gekoppeld aan de oefensoftware. Relevante onderdelen van de oefensoftware worden automatisch geregistreerd en opgeslagen in het registratie- en observatiesysteem.

Doorgaande lijn

Er is sprake van een duidelijke doorgaande lijn tussen de beide methodes. Deze komt bijvoorbeeld tot uiting in de keuze voor de thema's. Zo is het thema *Winter* binnen Peuterplein gerelateerd aan het thema *Sneeuw en ijs* binnen Kleuterplein en het thema *Dieren* is gekoppeld aan het thema *Dierentuin*. Daarnaast komt deze doorgaande lijn tot uitdrukking in het gebruik van materialen als Raai de Kraai, het gebruik van pictogrammen, de keuze voor de woorden per thema en het aanbieden van routines, zoals het interactief voorlezen. Ook voor wat betreft de doelen waaraan gewerkt wordt is er sprake van deze doorgaande lijn. Dit alles zorgt ervoor dat de kinderen een vloeiende overgang kunnen maken van de peuterperiode naar de kleuterperiode.

Locatie en uitvoerders

De setting van de activiteiten is in de eerste plaats de kleutergroep (speel leeractiviteiten) en de groep in een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf (speel leeractiviteiten en verzorgings-leeractiviteiten). Uitgangspunt is dat in alle groepen minimaal twee volwassenen

aanwezig zijn, zowel bij kleuters als bij peuters. Dat maakt het mogelijk om in kleine groepen activiteiten uit te voeren, in een roulatiesysteem. De ene leerkracht of leidster houdt het overzicht over de hele groep, zodat de andere ongestoord met een klein groepje kan werken, wat veel kansen op waardevolle interactie biedt. Denk daarbij aan interactie tussen kinderen onderling, kansen voor stillere kinderen, controle van beheersing woorden is mogelijk, mogelijkheden voor observatie en voor een optimale samenstelling van de groep.

Naast de activiteiten binnen kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en school is het de bedoeling dat ouders van achterstandskinderen thuis de activiteiten die in de ouderbrieven zijn beschreven uitvoeren met hun kind.

Inhoud van de interventie

De activiteiten binnen Peuterplein en Kleuterplein worden beschreven binnen de themamappen, waarbij de gekozen thema's wereldoriënterend van aard zijn. Denk hierbij aan onderwerpen als *Zomer*, *Huisdieren in Peuterplein en Communicatie*, *Machines* in Kleuterplein. Binnen deze context komen spelenderwijs verschillende leerdoelen aan bod. Voor Peuterplein en Kleuterplein worden er voor de achterstandskinderen activiteiten aangeboden op het gebied van taal-lezen en woordenschat, voorbereidend rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling. Voor de hele groep kinderen, waarvan deze achterstandskinderen deel uitmaken, worden er ook activiteiten aangeboden op andere terreinen.

Er worden activiteiten beschreven binnen de kleine en de grote groep. In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat alle activiteiten zich kenmerken door het feit dat de kinderen veel (inter)actief en handelend bezig kunnen zijn, waarbij gebruik gemaakt wordt van ondersteunende materialen. De leidster heeft hierbinnen een prominente rol. Zij treedt op als intermediair tussen de kinderen en de methode.

Een voorbeeld van een activiteit op het gebied van taal en woordenschat betreft voor Peuterplein de activiteit *De boot van Siem* (interactief voorlezen, uit het thema *Water*). Hierbij gaan kinderen interactief in gesprek met elkaar en de leidster aan de hand van een schootboek en een verteltas met materialen. Een activiteit binnen Kleuterplein op het gebied van rekenen uit het thema *Vakantie*, betreft de activiteit *Met de bus op vakantie?* Hierbij zijn kinderen bezig met het erbij tellen van steeds 1 of 2 passagiers in de bus.

Voor elk thema binnen Kleuterplein worden extra activiteiten en suggesties beschreven voor in de themahoek en andere hoeken binnen het lokaal, zoals de zand- watertafel, de lees-schrijfhoek, de rekenhoek, de ontdekhoek, het verbord en de bouwhoek. Daarnaast worden allerlei activiteiten voor het zelfstandig werken beschreven, die uitgevoerd kunnen worden met typische kleutermaterialen, zoals de kralenplank, mozaïek en vouwblaadjes. Een voorbeeld van een activiteit in de lees-schrijfhoek binnen het thema *Machines* is een activiteit, waarin kleuters 'een tekst' maken met behulp van een ouderwetse typemachine.

Ditzelfde is het geval bij Peuterplein: ook hier worden in elk thema suggesties gedaan om te komen tot verwerking binnen spelsituaties in hoeken. Bijvoorbeeld na de gymles in het thema *Familie* waarbij kinderen spelenderwijs schoonmaakactiviteiten uitvoeren met poetsdoekjes wordt een stapel poetsdoekjes in de huishoek gelegd om het spel daar voort te zetten. Een ander voorbeeld is bij het thema *Je lichaam* waar na het voorlezen van het prentenboek *Aankleden met Fien en Milo* de kinderen bij de thematafel door kunnen spelen met poppen, knuffels en poppenkleding.

De achterstandskinderen maken deel uit van de hele groep. Zij doen mee met de activiteiten voor de hele groep, zoals de gymles, muziekles en buitenspel. Het is belangrijk dat alle kinderen zich volwaardig lid voelen van de hele groep. Bovendien krijgen de achterstandskinderen hierbij de kans om te leren van andere kinderen die al verder zijn in hun ontwikkeling. Voor Peuterplein doen zij daarnaast de activiteiten op het niveau van 1 ster. Voor Kleuterplein worden voor deze kinderen de activiteiten aangeboden op het laagste beschreven niveau. Ook bij Kleuterplein worden deze activiteiten aangeduid met 1 ster. De leerkracht biedt deze activiteiten zowel individueel aan het kind aan of binnen de kleine kring. Dit is afhankelijk per activiteit. Een woordenschatoefening kan bijvoorbeeld zeer goed individueel worden doorgenomen een activiteit t.a.v. sociale interactie wordt in een kleine kring aangeboden. Voor zelfstandige activiteiten is dat de 0-lijn, en voor de kleine groep is dat niveau 1. Daarbij gaat het in elk geval om activiteiten die vanuit het digibord worden aangeboden op het gebied van woordenschat en fonemisch bewustzijn.

Inhoudelijke opbouw

Elk thema start met enkele oriënterende activiteiten, zoals het inrichten van een thematafel met voorwerpen rondom het thema en het introduceren van het themaverhaal (prentenboek of schootboek). Vervolgens wordt het thema verder uitgediept. Gedurende het thema wordt de woordenschat uitgebreid, doordat er steeds meer themawoorden aan bod komen en er veel herhaling van de themawoorden plaatsvindt. Elk thema eindigt met een (of meerdere) afsluitende activiteit(en) waarmee wordt teruggeblikt op het thema. Zo kiest elk kind bij de afsluiting van bijvoorbeeld het thema *Nieuw schooljaar* een werkje waar het trots op is. Als afsluiting van het thema *December* maken de kinderen zelf een kaart voor iemand in hun omgeving om op sturen. En aan het eind van het thema *Familie* vertellen kinderen naar aanleiding van verzamelde familiefoto's iets over een familielid.

Een inhoudelijke opbouw binnen het programma is vooral mogelijk door een evenwichtige verdeling van de doelen binnen de verschillende ontwikkelingsgebieden. De themaverhalen zorgen daarnaast voor een rode draad door het thema. Door middel van deze verhalen wordt op het gebied van de ontluikende geletterdheid gewerkt aan boekoriëntatie en verhaalbegrip. Het themaverhaal wordt in elk thema geïntroduceerd (bekeken, doorgebladerd, benoemd en interactief voorgelezen). Dit gaat op de manier, zoals die door de Taallijn VVE (Stoep en Van Elsäcker, 2005) wordt aangegeven, waarbij de volgende fasen voor Peuterplein en Kleuterplein worden doorlopen: de voorbereiding op het voorlezen, vóór het voorlezen, tijdens het voorlezen en na het voorlezen.

Gezien het belang van het plezier hebben in klanken en taal voor de ontwikkeling van de taal en uiteindelijk van het leren lezen zitten er in elk thema activiteiten rond liedjes en versjes. Een belangrijk aandachtspunt binnen alle activiteiten is ook om de kinderen te laten kennismaken met de functie van geschreven taal.

Binnen het thema *Communicatie* van Kleuterplein zien de fases rond het voorlezen er bijvoorbeeld als volgt uit. In de eerste week van het thema wordt een aantal activiteiten uitgevoerd die als doel hebben de kinderen bij het thema te betrekken. In dit geval bezoeken de kinderen een bibliotheek en vergelijken ze een aantal boeken qua grootte met elkaar. Tijdens de introductie van het themaverhaal maken de kinderen daadwerkelijk kennis met het verhaal. Hierbij bekijken de kinderen eerst de kaft alvorens het verhaal *Van wie is dat boek?* wordt voorgelezen. De leerkracht stelt daarna een vraag over het boek die de kinderen proberen te beantwoorden tijdens het nogmaals bladerend door het boek gaan. De leerkracht heeft de mogelijkheid om het prentenboek via het digibord nogmaals aan te bieden. Er is een versie beschikbaar waarbij aan het verhaal opdrachten zijn toegevoegd uit de domeinen taal-lezen en rekenen. Deze activiteit is aan te bevelen voor achterstandskinderen in de groep.

In deze week wordt verder nog een verhaal over Raai de Kraai aangeboden die een bibliotheek bezoekt. Ook deze activiteit kan via het digibord worden uitgebreid met woordenschapspelletjes voor achterstandskinderen.

Aan het eind van de week volgt een spelles waarbij het verhaal *Van wie is dat boek?* uitgangspunt is.

Voor het thema *Huisdieren*, binnen Peuterplein, is de opbouw van de activiteiten weergegeven in tabel 2 in de bijlage.

In de themahandleiding staat in de kantlijn aangegeven wat het doel van de activiteit is, welke materialen er voor nodig zijn, hoe de leidster/leerkracht zich kan voorbereiden en welke woorden er aangeboden moeten worden (verdeeld in startwoorden, basiswoorden en uitbreidingswoorden). Door middel van het gebruik van symbolen wordt per activiteit aangegeven aan welk ontwikkelingsgebied er gericht aandacht besteed wordt, hoe de organisatie is (grote groep of kleine groep) en hoe lang de activiteit duurt. Differentiatiemogelijkheden worden aangegeven door middel van sterren.

1 ster activiteiten zijn bedoeld voor de kinderen die presenteren onder het gemiddelde groepsniveau. Kinderen die moeite hebben de doelen die aan hen worden gesteld conform de leerlijnen van het SLO te behalen. De PO-raad spreekt t.a.v. deze kinderen over instructieafhankelijke leerlingen.

2 ster activiteiten zijn gericht op kinderen die presteren op het groepsniveau. Ze laten een ontwikkeling zien die overeen komt met wat van ze mag worden verwacht gezien de didactische leeftijd die ze hebben. Vanuit de PO-raad worden deze kinderen aangeduid als instructiegevoelige leerlingen.

3 ster activiteiten zijn er voor de kinderen die boven het groepsniveau presenteren. Ze laten een ontwikkeling zien die boven het verwachte niveau van de didactische leeftijd ligt. Deze kinderen worden vanuit de PO-raad benoemd als de instructieafhankelijke leerlingen.

Achterstandskinderen laten een ontwikkeling zien die niet overeenkomt met de gemiddelde groep en worden daarom ingedeeld bij de 1 ster activiteiten (stapje naar boven: 3 sterren, stapje naar beneden: 1 ster). De achterstandskinderen krijgen daarbij het aanbod op het laagste beschreven niveau.

Taal-lezen

In Kleuter- en Peuterplein is expliciet aandacht voor taal/leesonderwijs. De activiteiten stimuleren de ontwikkeling van de kinderen en het programma sluit tevens aan bij de Taallijn VVE. Daarnaast komen alle tussendoelen vanuit de richtlijnen SLO (Stoep en Van Elsäcker, 2005) diverse malen aan bod. In het registratiesysteem is per thema terug te vinden: wanneer een tussendoel wordt aangeboden. Tevens kan de leerkracht/leidster terug kijken hoe de vorderingen van een kind verlopen en of extra interventie nog wenselijk is. Mocht dat het geval zijn, dan kan de leidster/leerkracht extra activiteiten inplannen voor het volgende thema.

Voorbeelden van activiteiten gericht op taalstimulering zijn: gesprekken in de grote kring met een prenten- of schootboek, ontdek- en spelactiviteiten in kleine groepjes. Bijvoorbeeld in de themahoek of bij de watertafel kunnen gerichte gesprekken gevoerd worden met kinderen die moeite hebben om te komen tot goede zinsconstructie of weinig praten. De verhalen van (handpop) Raai de Kraai maken het voor kinderen laagdrempelig om in gesprek te gaan, met elkaar of met Raai.

Woordenschat

Binnen de activiteiten wordt gericht aandacht besteed aan de woordenschat, waarbij binnen Peuterplein de woorden zijn ingedeeld in startwoorden, kernwoorden en uitbreidingswoorden, hetgeen handvatten biedt voor differentiatie. De startwoorden zijn bedoeld voor kinderen met een beperkte Nederlandse-taalontwikkeling. Bij deze kinderen wordt erop gelet of ze de startwoorden kunnen begrijpen en gebruiken. Deze woorden behoren tot de eerste tweehonderd woorden die een kind nodig heeft om zich op een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf te kunnen redden (Bacchini et al., 2005). De basiswoorden zijn bedoeld voor kinderen met een gemiddelde taalontwikkeling en behoren tot de woordenschat die nodig is voor een soepele overgang naar de basisschool. Deze woorden worden door de meeste kinderen voor hun vierde jaar verworven. De uitbreidingswoorden bieden meer uitdaging voor taalvaardige peuters.

In de beschrijving van verschillende activiteiten binnen Kleuterplein wordt expliciet aangegeven hoe woorden en woordvelden gebruikt kunnen worden en hoe de betekenis verduidelijkt kan worden. De woorden worden aangeboden en verduidelijkt volgens de didactiek van Marianne Verhallen (Verhallen & Van der Zalm, 2005) waarbij woorden in 4 fasen worden aangeleerd: voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren. Dit lichten we toe aan de hand van een voorbeeld, het woord: verdelen. Het begint met een activiteit. Juf heeft 6 appels die ze graag eerlijk wil verdelen over de kleuters en waarbij ze met een mesje alle appels eerst halveert (voorbereiden). Tijdens het snijden en na afloop verwoordt de leerkracht wat ze doet en gedaan heeft met behulp van het gebruik van het woord 'verdelen' (semantiseren). Consolideren vindt bijvoorbeeld plaats op het digibord waar in een andere context een taart verdeeld wordt. Ook zijn op het digibord en bij de oefensoftware spelletjes te vinden waaruit blijkt of het woord beheerst wordt (controleren).

Er is gewerkt met de BAK-lijst (Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters) uit 2009 (Mulder et al.) en Duizend-en-een-woorden: De allereerste Nederlandse woorden voor anderstalige peuters en kleuters (Bacchini et al., 2005).

Rekenontwikkeling

Al op jonge leeftijd komen kinderen in aanraking met reken- en wiskundige verschijnselen die te onderscheiden zijn in drie domeinen: getalbegrip, meten en meetkunde. De programma's Peuterplein en Kleuterplein besteden gericht aandacht aan de rekendomeinen. Bij

Peuterplein gaat het hierbij om een eerste oriëntatie, waarbij kinderen op een speelse manier gevoelig gemaakt worden voor verschijnselen om hen heen die met hoeveelheden en eigenschappen van vormen te maken hebben.

Het programma Kleuterplein kent op het gebied van rekenen drie leerlijnen: getalbegrip, meten en meetkunde.

Een voorbeeld van getalbegrip is resultaatief tellen. Dit is het bepalen van een hoeveelheid. Dit vereist beheersing van deelvaardigheden zoals het correct opzeggen van de telrij, het synchroon tellen, de één-één-relatie en het correct toepassen van het kardinaalprincipe (het laatst genoemde telwoord geeft de hoeveelheid aan). Een illustratie van een restaurant laat bijvoorbeeld zien hoeveel mensen er aan tafel zitten, hoeveel flesjes frisdrank er besteld zijn en hoeveel mensen een ijsje eten als nagerecht. Het gaat hierbij om tellen en vervolgens weergeven in een beeldgrafiek.

Een voorbeeld van meten is classificeren en seriëren zijn bijvoorbeeld vormen van ordenen waarbij een wiskundige eigenschap, een grootheid, als ordeningscriterium wordt gebruikt. Een kleuter moet zich eerst realiseren dat een baksteen een gewicht heeft voordat de woorden zwaar of zwaarder betekenisvol gebruikt kunnen worden. De leerkracht legt bijvoorbeeld een blok uit de bouwhoek op tafel en vraagt welke voorwerpen in het lokaal zwaarder zijn of juist lichter? Die voorwerpen worden rechts en links van het blok gelegd zodat twee groepen ontstaan. Het in volgorde leggen van licht naar zwaar volgt hierop. De wiskundetaal groeit.

Een onderdeel van meetkunde is het gedeelte meetkundige begrippen. Het accent ligt hierbij op het inzicht in posities van voorwerpen en personen ten opzichte van elkaar en op het benoemen van die posities met meetkundige begrippen. Denk bijvoorbeeld aan kleuters in een kring met in het midden een lage tafel met daarop een knuffelbeertje en een appel. Ligt de appel nu voor het beertje of er juist achter? Dat is een mooi cognitief conflict omdat de kinderen om de voorwerpen heen zitten. Elders in het lokaal, ver buiten de kring staat een andere knuffel met een mandarijn. De mandarijn ligt voor de knuffel. Waarom is iedereen het nu wel met elkaar eens?

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Het programma Kleuterplein kent op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling een aparte leerlijn voor de ontwikkeling van zelfstandigheid. Zelfredzaamheid, concentratie en werkhouding zijn voorbeelden van de ontwikkeling van zelfstandigheid die voorwaardelijk zijn voor kinderen om in een groep mee te draaien en te komen tot een open nieuwsgierige werkhouding die nodig is voor ontdekkend en handelend leren. De opzet van de lessen zelfstandig werken stimuleert deze vaardigheden.

Binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling is uitgegaan van het uitgangspunt dat kinderen zich veilig moeten voelen, zichzelf emotioneel vrij moeten voelen en nieuwsgierig moeten zijn, teneinde zich zeker genoeg te voelen om hun omgeving te kunnen ontdekken en zich te kunnen ontwikkelen. Jonge kinderen hebben hierbij hun verzorgers/opvoeders nodig om te overleven en zich veilig te voelen, maar ook als voorbeeld (Lally, 2009). Dit betekent dat de interactie tussen kind en leidster of leerkracht van groot belang is.

Interactievaardigheden leidsters/leerkrachten

Veel aandacht wordt besteed aan de rol van leidsters en leerkrachten. De activiteiten zijn zo beschreven, dat pedagogisch medewerkers en leerkrachten makkelijk kunnen zien hoe zij het gesprek met kinderen op gang kunnen brengen en goed voorbeeldgedrag kunnen vertonen: onder andere door het stellen van goede open vragen, het verduidelijken van woorden, het bieden van ruimte voor inbreng van de kinderen en het ingaan op hun bijdrage aan het gesprek. Er worden steeds voorbeelden gegeven van interventies (vragen, opmerkingen) die de leidster of leerkracht, indien gewenst, letterlijk zo kan gebruiken.

De rol van de leidster of leerkracht kan op de volgende wijze worden samengevat:

1. Er moet gezorgd worden voor een passend taalaanbod, dat begrijpelijk moet zijn en aangepast aan het taalniveau en de interesse van de kinderen.
2. De taalproductie moet gestimuleerd worden door het geven van taalruimte (in tijd en in onderwerpskeuze), door het stellen van de juiste vragen en door het luisteren naar kinderen.
3. De leidster/leerkracht geeft feedback op de uitingen van de kinderen (verbaal en non-verbaal)

Specifieke interactievaardigheden voor leidster en leerkracht zijn in dit verband:

- . Het verwoorden van handelingen van zichzelf en van de kinderen.
- . Aanmoedigen om gedachten te verwoorden en de beurt te beschermen van het kind dat aan het woord is.
- . het herhalen en eventueel uitbreiden van uitingen van de kinderen.
- . Het stellen van meer open vragen.
- . Het scheppen van ruimte door stiltes te laten vallen en/of luisterresponsen te geven (mm.oh?...oh ja, is dat zo?)
- . Het doen van prikkelende beweringen.
- . De kijk van het kind respecteren.
- . Ingaan op de inhoud van wat het kind zegt, in plaats van op de vorm waarin het gezegd wordt.
- . Vragen en beurten doorspelen naar andere kinderen.

Observatie en registratie

Om te kunnen bepalen wat het actuele ontwikkelingsniveau van de kinderen is en teneinde activiteiten op het juiste niveau aan te kunnen bieden, wordt er gebruik worden gemaakt van het observatie- en registratiesysteem. Hierbij kan op papier en/of digitaal geregistreerd worden wat de vorderingen zijn per kind.

Binnen Peuterplein kan tevens binnen het *Afstreepschema activiteiten* nauwgezet worden bijgehouden hoe vaak peuters een bepaalde activiteit gedaan hebben. Kleuterplein biedt door de vaste leerlijnen die per periode worden ingezet een houvast en structuur waardoor alle tussendoelen aan bod komen.

De benodigde formulieren zijn te vinden in de beide algemene handleidingen en zijn digitaal beschikbaar (Peuterplein: observatieformulier 2-4 jarigen; Kleuterplein: observatie- en registratiesysteem).

Vanaf september 2015 kan het digitale registratiesysteem gekoppeld worden aan het administratiesysteem Parnassys.

VVE

In de VVE-handleiding worden specifieke tips gegeven voor de omgang met kinderen die op een laag ontwikkelingsniveau instappen en/of die extra aandacht nodig hebben. In het algemeen kan gezegd worden dat deze kinderen vooral gebaat zijn bij het herhalen van activiteiten in een kleine groep, waarbij de leidster/leerkracht goede begeleiding geeft en de communicatie over en weer stimuleert.

Voor wat betreft het omgaan met de themawoorden wordt aangeraden om bij de betreffende peuters in eerste instantie uit te gaan van de startwoorden. Deze kunnen bij hen namelijk nog niet als bekend verondersteld worden. Deze startwoorden kunnen samen met de basiswoorden ook extra aangeboden worden in de pre-teaching, waarbij kinderen al voorafgaand aan het doen van een groepsactiviteit met de te gebruiken woorden in aanraking gebracht worden. Vervolgens kunnen deze woorden voor alle kinderen in de groepsactiviteit aangeboden worden.

Voor de betreffende kleuters geldt dat er in eerste instantie uitgegaan moet worden van de basiswoorden. Door middel van het gebruik van de oefensoftware behorende bij Kleuterplein kunnen woordbetekenissen ook nog extra herhaald worden. Ook wordt aangeraden om naast realistisch materiaal goed gebruik te maken van de woordkaartjes, waarop de woorden inclusief het lidwoord worden weergegeven.

Voor rekenen wordt gebruik gemaakt van cijferkaartjes van 1 t/m 10 en van 1 t/m 20. Dit kan bijvoorbeeld in combinatie met de dobbelsteenstructuur of een weergave met opgestoken vingers. De cijferkaartjes hangen op kleuter-ooghoogte in de klas en worden gekoppeld aan verzamelingen. Dat een cijfersymbool hoort bij een hoeveelheid en dat het een aantal dezelfde objecten (mensen, dieren of dingen) aangeeft is een basisinzicht dat zo geoefend en visueel gemaakt wordt.

Het gebruik van Raai de Kraai is heel zinvol bij het werken met taalzwakke kinderen die moeite hebben om zichzelf te uiten. De pop fungeert als een tussenschakel (intermediair) en kan er zo voor zorgen dat kinderen meer actief durven deelnemen aan de activiteit.

Het thuis aan het begin van een thema laten voorlezen van de gebruikte prentenboeken wordt ook aangeraden. Dit kan gezien worden als een vorm van pre-teaching. Ook wordt het maken en gebruiken van foto's die gemaakt worden tijdens het uitvoeren van activiteiten gepropageerd. Op deze manier kan er gemakkelijk gereflecteerd worden op de activiteiten en worden de kinderen er persoonlijk nog meer bij betrokken. Dit levert vaak veel gespreksstof op.

Tot slot kan de leidster/leerkracht voor de doelgroepkinderen gebruik maken van de differentiatie-aanwijzingen bij de activiteitenbeschrijvingen (één ster: stapje naar beneden).

Ouderactiviteiten

Om ouders inzicht te geven en te kunnen laten inspelen op ontwikkelingen van het kind (subdoel 4 van de interventie) bieden Peuter- en Kleuterplein verschillende handreikingen die kunnen worden ingezet.

Zo zijn er handvatten voor het voeren van een 10-minuten gesprekken, gespreksformulieren voor huisbezoeken, de toepassingen om ouders mee te laten draaien binnen de groep. Daarnaast zijn er bij ieder thema ouderbrieven en daaraan gekoppelde activiteiten die thuis kunnen worden uitgevoerd. Dit betreft activiteiten die de brede ontwikkeling van kinderen ondersteunen, met een accent op woordenschat. Ouders en verzorgers helpen het kind om het thema nog beter te beleven door het thuis samen uitvoeren van activiteiten, waarbij het resultaat, bijvoorbeeld het maken van een eigen stamboom of het verslag van Raai thuis, weer meegebracht kan worden naar de instelling of de school. Dit levert gespreksstof op en draagt bij tot een interactie tussen de school, instelling en de thuissituatie.

In de speciale handleiding *VVE in de praktijk*, worden handreikingen gegeven voor het structureel inzetten van ouderbetrokkenheid binnen het programma Peuter- en Kleuterplein. Op ouderavonden, waarvan uitwerkingen vanuit het programma zijn gefaciliteerd, kan de rol van ouders en het programma worden geïntroduceerd naast dat er toelichting wordt gegeven op het programma.

2.4 Ontwikkelgeschiedenis

Betrokkenheid doelgroep

Bij het ontwikkelen van deze interventies heeft uitgeverij Malmberg nadrukkelijk de leerkrachten en leidsters betrokken. We hebben geobserveerd in de praktijk, panelgesprekken met leidsters en leerkrachten gehouden en op basis van de uitkomsten proefmaterialen ontwikkeld. Deze zijn getest in de praktijk en op basis daarvan bijgesteld. Daarnaast hebben we diverse deskundigen op het gebied van het jonge kind betrokken bij de ontwikkeling van de materialen.

Voor Kleuterplein geldt bovendien dat dit de tweede editie is van dit materiaal. De verzamelde ervaringen van leerkrachten zijn de basis geweest voor de aanpassingen en veranderingen. Als belangrijkste daarvan noemen we: de koppeling van kijk- en luisteropdrachten voor de domeinen taal-lezen en rekenen aan het digibord en de koppeling van woordenschatactiviteiten aan verhalen over Raai de Kraai. Deze activiteiten zijn speciaal voor achterstandskinderen in te zetten als verdieping. Daarnaast zijn er bij grote kringen voor rekenen en taal-lezen, kleine kringactiviteiten toegevoegd die aan achterstandskinderen mogelijkheden bieden ter verdieping.

Buitenlandse interventie

De interventie is in Nederland ontwikkeld.

2.5 Vergelijkbare interventies

In Nederland uitgevoerd

Als integraal centrumgericht VVE-programma vertoont Peuterplein en Kleuterplein de meeste overeenkomsten met Puk & Ko en met Ik & Ko, in tabel 3 (bijlage) samen aangeduid als Ko-Totaal.

Overeenkomsten en verschillen

Zie tabel 3 in de bijlage.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde van de interventie Peuterplein-Kleuterplein ten opzichte van Ko-totaal zit onder andere in het aansluiten bij opbrengstgericht werken. Ook voor jonge kinderen biedt opbrengstgericht werken kansen (Oberon, 2011). Opbrengstgericht werken begint met het vaststellen van het ontwikkelingsniveau bij de start van de voorschool. Opbrengstgericht werken zorgt daarmee voor het vaststellen van de werkelijke achterstand van de peuters en kleuters. Immers een risico op een achterstand is nog geen feitelijke achterstand (Inspectie van het Onderwijs, 2013). Vanuit de leidsters en leerkrachten is er de behoefte aan handvatten om vorm te kunnen geven aan het opbrengstgericht werken. Peuter- en Kleuterplein bieden praktische en effectieve ondersteuning om vorm te geven aan opbrengstgericht werken door op basis van de observatie- en registratie en groepsoverzichten te kijken naar de onderwijsbehoeften van kinderen en het onderwijsaanbod daarop af te stemmen.

Een andere belangrijke toegevoegde waarde van de interventie Peuterplein-Kleuterplein is het digitaal registreren van resultaten en observaties. Hierin is Peuter-Kleuterplein uniek. De koppeling met het digitale registratiesysteem zorgt voor zicht op de onderwijsvorderingen gekoppeld aan een doorgaande lijn naar de hogere groepen van het basisonderwijs. Dat is een belangrijke meerwaarde, omdat daarmee meer resultaten gericht kunnen worden geanalyseerd en er effectieve interventies kunnen plaatsvinden. Daarmee kan er meer worden gehaald uit het aanbod dan wel onderwijs.

3. Onderbouwing

3.1 Oorzaken

Uit onderzoek blijkt dat er bij jonge kinderen van laag tot zeer laag opgeleide ouders al vanaf de start van het onderwijs sprake is van achterstanden op het gebied van de cognitieve- en taalvaardigheden (Kok & Scholte, 2013).

Naast het opleidingsniveau van de ouders zijn er verschillende andere risicofactoren te onderscheiden die de ontwikkeling van kinderen kunnen beïnvloeden. Met name kan hier gedacht worden aan zaken als een lage sociaaleconomische status van de ouders (armoede) en anderstaligheid. Hierbij lijkt vooral een combinatie van factoren, waardoor er een opeenstapeling van risico's ontstaat, bepalend te zijn voor het al dan niet optreden van problemen tegen de tijd dat het kind naar school gaat. Zo komen in gezinnen met laag opgeleide ouders naar verhouding meer kinderen met gedragsproblemen voor en wonen gezinnen met weinig inkomen in buurten met sociale onveiligheid, waarin buurtscholen zijn gevestigd met een eenzijdig samengestelde populatie (Doolaard & Leseman, 2008).

Toch springt de factor opleidingsniveau van de ouders hierbij wel vooral in het oog. Hoger opgeleide autochtone en allochtone ouders blijken een stimulerender omgeving voor hun kinderen te bieden dan laag opgeleide ouders, waardoor kinderen beter op de basisschool voorbereid worden. Uit literatuur komt naar voren dat schoolsucces voor een belangrijk deel afhangt van de mate waarin kinderen al op jonge leeftijd voldoende en kwalitatief goede ervaringen opdoen met taal en hierbij positief worden ondersteund door hun opvoeders (Leseman & Blok, 2004; De Jong-Heeringa et al., 2009).

Het aantal risicokinderen betrof in het jaar 2010 zo'n 200.000. In het jaar 2011-2012 wordt gesproken over 187.000 kinderen. Ondanks het feit dat er een zichtbare daling van het aantal achterstandskinderen is te constateren, gaat het hier nog altijd om een zeer aanzienlijk deel van de jonge kinderen in Nederland. De basisschool verwacht van kinderen al bepaalde vaardigheden, waaronder met name taalvaardigheid. Deze vaardigheden verwerven kinderen voor een groot deel thuis in interactie met hun opvoeders tijdens het uitvoeren van alledaagse handelingen, het samen spelen met het kind en het voorlezen. Het gaat hierbij niet alleen om het opgroeien binnen een rijke speel-leeromgeving in materiële zin, maar vooral om de kwantiteit en kwaliteit van de interacties tussen opvoeder en kind. Kinderen uit sociaal-emotioneel zwakke milieus met laagopgeleide ouders zijn hierbij duidelijk in het nadeel (Leseman & Blok, 2004; Mutsaers et al., 2013; De Jong-Heeringa et al., 2009). Ouders die oog hebben voor het aanbieden van een stimulerende omgeving van hun kind door veel met hen in interactie te zijn, bijvoorbeeld door regelmatig met hun kinderen te spelen, te lezen en al pratend dingen met hen te ondernemen, vormen een beschermende factor. Ook het bezoeken van een voorschoolse voorziening (het liefst 4 dagdelen per week) kan als een beschermende factor gezien worden. Hierbij is het van groot belang dat er in de bezochte voorziening sprake is van een adequate pedagogisch-didactische benadering. Het opleidingsniveau van de ouders is van essentieel belang voor de mate van (taal)stimulering van hun kinderen. Dit heeft zowel betrekking op het kunnen deelnemen aan en profiteren van het onderwijs voor wat betreft het onderdeel taal, als ook voor wat betreft de andere vakgebieden op school. In de gewichtenregeling van het Ministerie wordt sinds 2006 dan ook vooral deze factor als bepalend gezien voor het toekennen van een gewicht aan een kind.

Samenvattend lijken de belangrijkste oorzaken voor onderwijsachterstand de volgende te zijn:

- 1 Het lage opleidingsniveau van ouders
- 2 Beperkte ondersteuning door opvoeders bij taalverwerving
- 3 Het niet bezoeken van voorschoolse voorziening

3.2 Aan te pakken factoren

De interventie heeft als hoofddoel te voorkomen dat kinderen met een achterstand aan de basisschool beginnen. Helaas is het niet mogelijk het opleidingsniveau van de ouders te verhogen (oorzaak 1). Wel is het mogelijk ouders meer te betrekken bij de ontwikkeling van hun kind door hen gerichte aanwijzingen daarvoor te geven (oorzaak 2). Dat doet deze interventie dan ook, want subdoel 4 (voor ouders) is inzicht in en inspelen op ontwikkeling van kind. Bovendien worden problemen in de volgende generatie voorkomen door te zorgen dat de huidige generatie kinderen meer kans heeft op schoolsucces.

Deze interventie richt zich op de voor- en vroegschoolse voorzieningen. Deze voorzieningen zijn immers een belangrijke beschermende factor, zeker indien er sprake is van een adequate pedagogisch-didactische benadering (oorzaak 3). Met de subdoelen 1, 2 en 3, de doelen op het

gebied van taal-lezen en woordenschat, voorbereidend rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling, spelen we daarop in. Bovendien is dit de factor die met name van buitenaf beïnvloed kan worden.

3.3 Verantwoording

Een centrumgerichte aanpak

Peuterplein en Kleuterplein zijn zogenaamde centrumgerichte programma's, ook wel voor- en vroegschoolse educatieve (VVE)-programma's genoemd en zijn gericht op het voorkomen van achterstanden in de sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van risicokinderen tot zes jaar oud. De programma's worden uitgevoerd in de pedagogische basisvoorzieningen: peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en de onderbouw van de basisschool. Het doel van de programma's is om de dreigende achterstand in de brede ontwikkeling zoveel mogelijk te voorkomen. Dit alles in een rijke, stimulerende speelomgeving, ondersteund door kwalitatief goede interacties met leidsters en leerkrachten en met een activiteitsaanbod gericht op de brede ontwikkeling van kinderen en met extra aandacht voor taal- en rekenontwikkeling en de sociaal emotionele ontwikkeling. Op basis van verschillende overzichtsstudies kan geconcludeerd worden dat centrumgerichte programma's effectiever zijn dan gezinsgerichte programma's (Bowman et al., 2001; Farran, 2000, in Blok et al., 2005).

Onderbouwing

De voorwaarden waaronder centrumgerichte programma's worden uitgevoerd, blijken van invloed te zijn op de effecten (Blok et al., 2005; Van der Vegt & Schonewille, 2008). Uit het overzicht van Nap-Kolhoff et al. (2008) en informatie uit andere rapporten (Leseman, 2007; Van Kampen et al., 2005; Van der Vegt & Schonewille, 2008; Mutsaers et al., 2013) blijkt dat VVE-programma's effectiever zijn als ze aan de volgende voorwaarden voldoen:

- . Adequate pedagogische-didactische benadering
- . Gerichtheid op meerdere ontwikkelingsdomeinen
- . Ouderbetrokkenheid
- . Intensiteit van minimaal drie dagdelen per week en een doorgaande lijn
- . Kleine groepen en dubbele bezetting

We lichten deze voorwaarden en de manier waarop Peuterplein en Kleuterplein hieraan voldoen verder toe.

Er is sprake van een adequate pedagogische-didactische benadering

Peuterplein en Kleuterplein maken gebruik van de sociale leertheorie van Vygotsky, waarbij een van de uitgangspunten is dat kinderen zich nieuwe vaardigheden eigen maken in interactie met hun omgeving. Kinderen moeten actief betrokken, uitgedaagd en ondersteund worden om tot leren te kunnen komen (Barnett et al., 2008). Dit gebeurt binnen de activiteiten bijvoorbeeld door het stellen van prikkelende vragen aan de kinderen, het laten pakken en zoeken van voorwerpen, kinderen actief en handelend bezig te laten zijn met materialen, het stimuleren van de kinderen om voorwerpen van huis mee te nemen, het steeds talig begeleiden van de acties van de kinderen, het samen met de kinderen terugkijken op wat er gedaan is en het betrekken van de kinderen op elkaar.

De thema's en activiteiten binnen Peuterplein en Kleuterplein liggen dicht bij de beleving van het jonge kind, waardoor ze herkenbaar en betekenisvol voor hen zijn. De leidster/leerkracht zorgt vanuit haar/zijn expertise voor een goede opbouw van de activiteiten; ook de beschreven leerlijnen uit de handleiding geven daarbij houvast.

Binnen Peuterplein en Kleuterplein zijn de werkzame factoren/ingrediënten te vinden van VVE-programma's, zoals die beschreven worden door verschillende onderzoekers: Nap-Kolhoff et al. (2008), Leseman (2007), Van Kampen et al. (2005), Van der Vegt & Schonewille (2008).

De programma's Peuterplein en Kleuterplein zijn gebaseerd op het zogenaamde interactief leren. Een kind leert taal in communicatie over en weer met volwassenen en andere kinderen. Dit proces zal niet goed op gang komen als het kind opgroeit in een taalarme omgeving. Interactief taalgebruik is noodzakelijk om het leren van taal te bevorderen. Uit onderzoek blijkt dat kinderen leren door taal te gebruiken in een authentieke en rijke leersituatie, in interactie met anderen (Sijtstra et al., 1999). Wat achterstandskinderen thuis niet krijgen, moet hun dus in de institutionele omgeving aangeboden worden. Ze moeten hun achterstand als het ware in kortere tijd inhalen via interactie met leidster of leerkracht. De rol van de leidster en leerkracht is hierbij cruciaal, zowel binnen geplande als niet geplande activiteiten. Taalstimulering kan immers de hele dag door plaatsvinden en is niet beperkt tot geplande activiteiten. De leidster/leerkracht beïnvloedt de kinderen rechtstreeks met haar interacties met de kinderen zelf, maar ook bepaalt zij grotendeels de kwaliteit van de interacties tussen de kinderen onderling en de kwaliteit van hun ervaringen met het aanwezige spelmateriaal (De Kruijff et al., 2009).

Binnen het programma wordt voortdurend met en tussen de kinderen gecommuniceerd tijdens de geplande activiteiten voor alle domeinen binnen het onderwijs aan jonge kinderen.

Hierbij worden de pijlers van het interactief taalgebruik als basis genomen

1. Betekenisvol leren: een voorbeeld hiervan is het voorlezen van prentenboeken die aansluiten bij de belevingswereld van de peuters en kleuters.
2. Sociaal leren: kinderen ontwikkelen vaardigheden in communicatie met anderen
3. Strategisch leren: Het strategisch leren wordt bijvoorbeeld bevorderd door het hanteren van vaste routines bij het uitvoeren van een activiteit, zoals het doorlopen van vaste stappen bij het voorlezen van een prentenboek (Sijtstra et al., 1999). Daarnaast wordt gewerkt met stappenplannen waarmee kinderen zelfstandig in de bouwhoek, met constructiemateriaal en met vouwwerkjes leren tot het gewenste resultaat te komen.

De interactievaardigheden van de leidster of leerkracht zijn in het bijzonder bepalend voor het welslagen van een stimuleringsprogramma (Tavecchio, 2008). Vooral de sensitieve, respectvolle interacties en prettige sociale relaties spelen hierbij een rol. Ook in onderzoek van (Haan et al., 2011) komt dit uitdrukkelijk naar voren.

Tijdens de scholing wordt hier uitgebreid aandacht aan geschonken en de factoren staan ook beschreven in de VVE-handleiding.

De methode richt zich op meerdere ontwikkelingsgebieden

Binnen het programma wordt gericht aandacht besteed aan de ontwikkelingsdomeinen taal-lezen, woordenschat, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling. Zowel nationaal als internationaal onderzoek heeft aangetoond dat integrale programma's, zoals Peuterplein en Kleuterplein, die zich richten op meerdere ontwikkelingsdomeinen effectiever zijn dan programma's die zich richten op één specifiek domein (Leseman, Otter, Blok & Deckers, 1998 en 1999 en Ramey & Ramey, 1998, in Nap-Kolhoff et al., 2008). Binnen elk thema worden activiteiten aangeboden op de bovengenoemde gebieden en voor alle ontwikkelingsdomeinen staan specifieke doelen omschreven.

Taalontwikkeling

Schoolsucces hangt voor een belangrijk deel af van de mate waarin kinderen al op jonge leeftijd voldoende (en kwalitatief goede) ervaringen opdoen met taal en positieve feedback krijgen van hun opvoeders.

Middels Peuterplein en Kleuterplein doen kinderen meer en directere ervaringen op doordat de leidster/leerkracht op een positieve manier gerichte (taal)activiteiten aanbiedt die de ontwikkeling stimuleren; dit leidt tot betere ervaringen dan kinderen die zonder gericht programma opgroeien. De taalactiviteiten in Peuterplein en Kleuterplein zijn gebaseerd op de pijlers van taal van de Taallijn VVE (Stoep & Van Elsäcker, 2005). De pijlers zijn: lezen met kinderen (woordenschat, begrijpend luisteren, gespreksvaardigheid en zelf lezen en schrijven); gesprekken met kinderen (taalaanbod, taalproductie en feedback) en de woordenschat. In Peuterplein en Kleuterplein zijn deze pijlers uitgewerkt als: mondelinge taalontwikkeling, beginnende geletterdheid, voorlezen en woordenschat.

De pijlers zijn verweven in de taalactiviteiten, maar hebben ook een plaats in de overige activiteiten (waaronder de reken- en wiskundige activiteiten).

In de handleiding wordt per pijler aangegeven hoe deze samenhangt met het te bereiken doel. Ook bevat de handleiding concrete aanwijzingen voor de manier waarop de leidster / leerkracht de activiteiten met de kinderen uitvoert en welke interactievaardigheden daarbij van belang zijn.

Lezen met kinderen

Lezen met kinderen is goed voor de woordenschat, het begrijpend luisteren, de gespreksvaardigheid en het zelf lezen en schrijven. Stoep en Van Elsäcker (2005) vermelden in De Taallijn VVE dat uit onderzoek van Bus, van IJzendoorn en Pellegrini (1995) blijkt dat het simpelweg voorlezen van een verhaal uit een boek niet voldoende is om de ontlukende geletterdheid van kinderen te stimuleren. De keuze van het boek is van belang, maar nog belangrijker is dat leidsters/leerkrachten gesprekken op gang brengen over de inhoud van het boek. Wanneer kinderen actief meedoen aan een activiteit, leren ze meer dan wanneer ze zelf niets inbrengen. Bij Lezen met kinderen gaat het (daarom) om de volgende vaardigheden: het kind laten vertellen, beurten beschermen, ruimte geven voor reacties, luisterresponsen geven, moeilijke woorden uitleggen en verschillende soorten vragen stellen. Het voorlezen van prentenboeken is een vast onderdeel van Peuterplein en Kleuterplein. Herhaald voorlezen is belangrijk voor de taalontwikkeling van kinderen. Vooral taalzwakke kinderen zijn gebaat bij veel herhaling. Bij het vaker voorlezen van hetzelfde verhaal raken de kinderen steeds meer vertrouwd met de onbekende woorden en de verhaallijn. Het is daarom belangrijk dat leidsters/leerkrachten een prentenboek zoveel mogelijk volgens de voorleescyclus uit de handleiding behandelen. In de scholing Peuterplein en Kleuterplein wordt daaraan aandacht besteed.

Gesprekken met kinderen

Kinderen leren goed communiceren in een taalrijke omgeving. Daarom is het van belang om kinderen uit een taalarm milieu zo vroeg mogelijk te stimuleren in de taalontwikkeling (Van Elsäcker et al., 2006).

Kinderen leren een taal niet alleen door te horen, maar ook door die taal zelf actief te gebruiken. Behalve het aanbieden van veel en goed taalaanbod is het van groot belang om kinderen aan te moedigen om veel te praten en daar feedback op te geven. Het stimuleren van de taalproductie van kinderen staat centraal in de aanpak van Peuterplein en Kleuterplein.

Gesprekken met kinderen zijn goed voor de uitbreiding van het actief taalgebruik, goed leren luisteren, logisch redeneren en het uitbreiden van de taalkennis. In de interactie met kinderen zijn drie elementen van belang: het taalaanbod van de volwassene, de taalproductie van het kind zelf en de feedback van de volwassene (Damhuis & Litjens, 2003). Bij gesprekken met kinderen gaat het (daarom) om: een veilig klimaat scheppen, laten merken dat je echt wilt praten, begrijpelijk en correct spreken, het kind helpen intenties te verwoorden, stiltes laten vallen, verbale en non-verbale luisterresponsen geven, niet te veel vragen stellen, open en uitnodigende vragen stellen, prikkelende uitspraken doen, doorgaan op taaluitingen, samen met het kind de bedoeling achterhalen, aanzetten tot een hoger niveau van taalgebruik, inbreng uitbreiden, impliciet verbeteren, samenvatten, ordenen en herhalen en de beurt doorspelen. Bij Peuterplein en Kleuterplein vinden geregeld gesprekken plaats in de grote kring, met behulp van een praatplaat. In de kleine kring zijn er meer mogelijkheden om de taalzwakkere kinderen te ondersteunen in hun taalontwikkeling. Het gesprek zelf is het doel. Het gaat erom dat kinderen de kans krijgen zelf te praten. Ontdek- en spelactiviteiten zijn een specifieke vorm van gesprekken met kinderen. Ze worden in dezelfde kleine groepjes gedaan. De nadruk ligt op doen en ervaren, waarbij het er vooral om gaat de meer abstracte kernwoorden uit een thema duidelijk te maken. Ook tijdens een ontdekactiviteit past de deelnemende leidster haar vragen aan het taalniveau van de kinderen aan en schept ze maximale gelegenheid voor elk kind om mee te doen aan het gesprek. De leidster geeft met haar inbreng meer structuur en meer diepgang aan het spel. Het spel wordt complexer, de interacties worden uitgebreider en het spel duurt langer. Daardoor leren de kinderen ook meer. Er zijn verschillende aanleidingen om 'gepland' met kinderen na te praten. Voorbeelden zijn: de thematafel, een afsluiting van een kring, napraten na het voorlezen en napraten na een spelactiviteit.

De woordenschat

De woordenschat is nodig voor het goed kunnen volgen van onderwijs in het algemeen. De volgende aspecten van het taalaanbod van volwassenen zijn voor kinderen van belang voor de woordenschatontwikkeling: de kwaliteit en kwantiteit van de woorden die ze gebruiken, de steun die de context of omgeving biedt en het niveau van de interactie.

Bij woordenschatontwikkeling gaat het om: voorbereiden (selectie van woorden), semantiseren (betekenis van woorden duidelijk maken), consolideren (oefenen in verwerkingsactiviteiten) en controleren (checken of kinderen de nieuwe woorden kennen) (Verhallen & Van der Zalm, 2005). De woorden die in de spelactiviteiten aan bod komen zijn gebaseerd op de BAK-lijst Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (Mulder et al., 2009). In Peuterplein en Kleuterplein wordt deze wijze van woordenschat aanbieden gehanteerd.

De prentenboeken en de verhalen vormen in Peuterplein en Kleuterplein het uitgangspunt voor woordenschat vanuit de thema's.

NT2 (Nederlands als tweede taal)

Uit onderzoek is gebleken (Van de Craats, 2006) dat leeftijd belangrijk is voor de tweede-taal verwerving. De leeftijd van 0-8 jaar blijkt het meest geschikt om de tweede taal te verwerven. Peuterplein en Kleuterplein is gericht op kinderen van 2-6 jaar.

Kinderen verwerven een tweede taal door actief te luisteren naar wat mensen in hun omgeving tegen hen en tegen elkaar zeggen. Op basis daarvan krijgen zij een idee wat woorden in de tweede taal betekenen en hoe regels van die tweede taal in elkaar zitten. NT2-kinderen krijgen in Peuterplein en Kleuterplein veel taalaanbod dat zoveel mogelijk is aangepast aan hun niveau (interactionele benadering). Daarbij wordt veel aandacht geschonken aan de interactievaardigheden van de leidster/leerkracht. Naast de wijze waarop kinderen een tweede taal verwerven wordt in de handleiding ook beschreven hoe de taalinhoud, taalvorm en het taalgebruik met het verwerven van de tweede taal in verband staan en wat dit betekent voor het taalaanbod in de praktijk. De stadia van de NT2-verwerving worden beschreven.

Rekenen

Kinderen komen al op jonge leeftijd in aanraking met reken- en wiskundige verschijnselen. Die zijn te onderscheiden in drie domeinen: getallen en hoeveelheden, meten en vergelijken, en meetkunde en oriëntatie in de ruimte.

De rekenontwikkeling van kinderen wordt in Peuterplein en Kleuterplein gestimuleerd door rekenactiviteiten volgens de uitgangspunten van het realistische rekenen (Baltussen et al., 1997). Deze uitgangspunten zijn:

- . gebruikmaken van activiteiten en situaties (contexten) die voor kinderen veelbetekenend zijn, dat wil zeggen: herkenbaar vanuit hun eigen ervaring en beleving;
- . bevorderen van de eigen wiskundige activiteit van kinderen (eigen producties);
- . benadrukken van interactie;
- . veel aandacht voor het ontwikkelen van schema's, modellen en notaties;
- . benadrukken van verbanden tussen wiskunde en de werkelijkheid en tussen wiskundige onderdelen onderling (tellen, meten, meetkunde).

Deze uitgangspunten zijn terug te vinden in de thematische activiteiten, waarbij veel interacties uitgeschreven zijn. De doelen waaraan gewerkt wordt zijn gebaseerd op de Tussendoelen Annex Leerlijnen (TAL) van het Freudenthal Instituut. Het gaat om tussendoelen voor Tellen en getallen, Meten en Meetkunde (Treffers et al., 1999; Van den Heuvel-Panhuizen & Buys, 2004). Voor de doelen voor peuters is er daarnaast gebruik gemaakt van de observatie-instrumenten KJK! (Van den Bosch et al., 2002) en OVM (Memelink & Bonthond-Oosterhaven, 1999) én het boek *Spelend rekenen met peuters en kleuters* (Slenders et al., 2008).

Bij de activiteiten is er voor gekozen om het accent op het domein getalbegrip te leggen, waarvan tellen onderdeel uitmaakt. Onderzoek heeft aangetoond dat het hebben van telvaardigheden de basis vormt voor succes met rekenen in groep 3 en verder (Van de Rijt & Van Luit, 2009). Om nog gericht te kunnen werken aan de doelen voor tellen binnen de leerlijn getalbegrip is er gekozen voor een verdieping van het leren tellen. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat de voorbereidende rekenvaardigheid uit negen componenten bestaat (Van Luit, 2009) waarbij tellen de basis is. Deze negen componenten komen in Kleuterplein terug onder de aanduiding: getalsymbolen, getalfuncties, verkort tellen, resultaatief tellen, representeren, bewerken, telrij opzeggen, telrij gebruiken en rangtelwoorden. Het gaat hier om vaardigheden die kinderen moeten hebben om succesvol te kunnen gaan rekenen in groep 3. Voor de leidster/leerkracht staan daarom bij de activiteiten handvatten om het verkrijgen van deze vaardigheden te stimuleren. Ook bij de observatiepunten worden ze genoemd.

Een algemeen doel waaraan gewerkt wordt in Peuterplein en Kleuterplein is dat kinderen wetenschappelijk (probleemoplossend) leren denken. Om dat doel te bereiken zijn de ideeën van Van den Heuvel-Panhuizen (2004) verwerkt in de activiteiten: Het onderwijs in rekenen-wiskunde is erop gericht dat de leerlingen:

- . verbanden kunnen leggen tussen het onderwijs in rekenen-wiskunde en hun dagelijkse leefwereld;
- . basisvaardigheden verwerven, eenvoudige wiskundetaal toepassen in praktische situaties;
- . reflecteren op eigen wiskundige activiteiten en resultaten daarvan op juistheid controleren;
- . eenvoudige verbanden, regels, patronen en structuren opsporen;
- . onderzoek- en redeneerstrategieën in eigen woorden beschrijven en gebruiken.

Om de specifieke en algemene doelen te bereiken worden kinderen, bij de in de interventie beschreven interacties, binnen de activiteiten gevraagd naar ideeën en denkstapjes. Waar nodig worden de stapjes kleiner gemaakt. Verder vindt er zowel auditieve als visuele ondersteuning plaats. Op deze manier leren kinderen hoe ze rekenactiviteiten kunnen aanpakken. Dit is een belangrijke basis om ook in latere jaren op de juiste manier te rekenen (Kroesbergen et al., 2009). Het doel van de in Peuterplein en Kleuterplein beschreven observaties en interventies is achterstanden voorkomen. Van de Rijt en Van Luit (2009) geven namelijk aan dat veel rekenproblemen zijn terug te voeren op onvoldoende ontwikkeld getalbegrip in de kleuterjaren. Kinderen met zo'n achterstand hebben, volgens hem, behoefte aan een persoonlijke instructie, waarbij ook aandacht is voor het leren aanpakken van rekenproblemen (Kroesbergen et al., 2009). Binnen Kleuterplein is dit doorgevoerd door onder andere rekenactiviteiten in zowel de grote- als kleine kring aan te bieden. Daarnaast worden de rekenactiviteiten in interactie met de leerkracht middels spel- en ontwikkelingsmateriaal aangeboden.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Binnen Peuterplein en Kleuterplein wordt aandacht besteed aan de sociaal-emotionele ontwikkeling vanuit de pedagogische uitgangspunten waarbinnen een veilige relatie, structuur en grenzen centraal staan. Daarnaast wordt ervan uitgegaan dat de ontwikkeling van een kind begint wanneer hij zelfvertrouwen heeft, emotioneel vrij is en nieuwsgierig is. Het kader waar vanuit gewerkt wordt is de sociale context waarbinnen het kind zich beweegt. Van daaruit ontdekt hij de wereld om hem heen.

De volgende uitgangspunten worden gehanteerd (vanuit de ontwikkelingsgerichte benadering (Gallimore & Tharp, 1990):

- . Kinderen hebben een actieve rol in hun ontwikkeling: Kinderen die zich veilig voelen, emotioneel vrij zijn en nieuwsgierig zijn gaan de uitdaging met hun omgeving aan om zich verder te ontwikkelen. Dat wil niet zeggen dat zij zich zonder de opvoeder verder ontwikkelen. De

opvoeder observeert de ontwikkeling en biedt activiteiten aan die liggen in de zone van de naaste ontwikkeling van de kinderen.

. Vertrouwen vormt de basis voor ontwikkeling: Vanuit een goede hechting en vertrouwensrelatie met de opvoeder heeft het kind de mogelijkheden om zich te ontwikkelen. Met name de interactievaardigheden dragen bij aan de vertrouwensrelatie tussen opvoeder en kind. De opvoeder maakt gebruik van de interactievaardigheden (ontwikkeld door Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (De Kruijff et al., 2009)): sensitieve responsiviteit (emotionele ondersteuning), grenzen te stellen en structuur bieden, praten en uitleg geven, het begeleiden van interacties tussen kinderen, ontwikkelingsstimulering en respect tonen voor de autonomie van het kind.

. Succeservaringen van het kind zijn belangrijk voor zijn ontwikkeling: Een kind ontwikkelt zich wanneer hij succeservaringen op kan doen. Een succeservaring geeft het kind stimulans om de volgende stap in zijn ontwikkeling te nemen.

. Kinderen in zogenaamde achterstandssituaties vragen een andere benadering in de sociale ondersteuning, dan kinderen die niet opgroeien in een achterstandssituatie. Deze kinderen hebben vooral baat bij een centrumgerichte benadering. Vaak verkeren zij in een geïsoleerde situatie. Door hen deel te laten nemen aan een omgeving waarin ze met anderen (kinderen en volwassenen) omgaan, krijgen zij handvatten om zich op sociaal-emotioneel gebied te ontwikkelen.

Betekenisvolle spelactiviteiten zijn bijzonder geschikt om de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren. Binnen Peuterplein en Kleuterplein zijn alle spelactiviteiten opgezet vanuit een betekenisvolle context. Door het spelen leren kinderen zich als persoon ontwikkelen. In het spel komen alle ontwikkelingsgebieden aan de orde (Boland, 2015). Zo gaan de kinderen bij het thema Nieuw schooljaar, schooltje spelen, bij het thema Herfst gaan ze taarten "bakken" met de herfstoogst en bij het thema Winter is de themahoek een vogelopvang waar zieke, verkleumde dieren worden opgevangen.

Het programma kent een aanbod van minimaal vier dagdelen per week

Eén van de criteria die aan officiële VVE-programma's wordt gesteld is dat het programma een aanbod kent van tenminste 3 dagdelen per week (Nap-Kolhoff et al., 2008). In het algemeen wordt er echter zelfs op aangedrongen dat de VVE-doelgroepkinderen 4 dagdelen per week de VVE-locatie bezoeken. In het geval dat kinderen minder dan 4 dagdelen of zelfs minder dan 3 dagdelen het kindcentrum bezoeken, dan zal het effect van de interventie uiteraard minder zijn. Kinderen voldoen dan ook niet aan de norm die vanuit VVE-perspectief gesteld wordt.

Het programma Peuterplein biedt 8 thema's aan die elk 16 activiteiten bevatten. Daarnaast worden op de website bij Mijn Malmberg extra activiteiten aangeboden. Het programma Peuterplein biedt voldoende activiteiten om aanbod voor 4 dagdelen te verzorgen.

Het programma Kleuterplein kent 16 thema's en biedt per thema zo'n 44 activiteiten aan. Op deze wijze kunnen er gedurende de kleuterperiode minimaal twee activiteiten per dag aangeboden worden. Hiernaast wordt de speel-/leeromgeving voor zowel peuters als kleuters dusdanig ingericht per thema, dat de kinderen ook tijdens spontane, vrije spelmomenten met de themamaterialen en themawoorden bezig kunnen zijn. De leidster/leerkracht zorgt in elk geval aan het einde van de thema voor het bijwerken van het observatie- en registratiesysteem. Mocht daaruit blijken dat achterstandskinderen meer aanbod nodig hebben, dan plant zij dit meteen in voor het volgende thema. Juist de activiteiten met kleine groep of met individuele kinderen bieden volop mogelijkheden.

Er is sprake van een doorgaande lijn van de voorschoolse naar de vroegschoolse periode

Bij een doorgaande lijn gaat het om een ononderbroken ontwikkelingsgang van kinderen door het onderwijs. De programma's Peuterplein en Kleuterplein sluiten qua werkwijze (opbouw van de activiteiten), thematiek (wereldoriënterend van aard) en materialen (Raai de Kraai, schootboeken e.d.) dusdanig op elkaar aan dat er sprake is van een duidelijke doorgaande lijn van de peuterperiode naar de kleuterperiode en uiteindelijk naar groep 3 van de basisschool.

De formulieren binnen het observatie- en registratiesysteem kunnen gebruikt worden voor de overdracht naar de groepen 1-2 en naar groep 3 van de basisschool. De overgang naar de basisschool is voor veel peuters een grote stap. Hierbij kan het werkboekje Ik ga naar de basisschool goede diensten bewijzen. Dit werkboekje kan samen met de peuter doorgenomen worden en de erin opgenomen opdrachten kunnen de peuters zelfstandig of samen met de leidster of de ouders maken.

Ook de doorgaande lijn van de vroegschoolse periode naar groep 3 is gewaarborgd. Kleuterplein is gebaseerd op de tussendoelen voor groep 1 en 2 voor alle relevante domeinen. De gangbare methodes voor groep 3 sluiten aan op deze kleuterdoelen en zetten de lijn van de tussendoelen voort. De reken- en wiskundige domeinen van Kleuterplein, zoals getalbegrip, meten en meetkunde, komen in groep 3 weer terug, maar dan in uitgebreidere vorm en aangevuld met doelen voor groep 3. De lijn van ontluikende en beginnende geletterdheid die in Kleuterplein wordt ingezet, wordt in taallesmethodes voor groep 3 verder doorgevoerd.

De kinderen van groep 2 binnen Kleuterplein werken aan voorbereidend schrijven met de schrijffpatronen die te vinden zijn op de kopieerbladen voor oudste kleuters. Deze werkbladen bieden ook extra reken- en taal-leesactiviteiten. Daarmee biedt Kleuterplein een ideale doorgaande lijn naar methodes in groep 3.

Er wordt gewerkt in kleine groepen met een dubbele bezetting

Het werken in kleine groepen wordt binnen Peuterplein en Kleuterplein gepropageerd. Het merendeel van de activiteiten binnen Peuterplein is beschreven voor gebruik in een kleine groep (3-4 kinderen). Binnen de themamappen van Kleuterplein worden kleine-kringactiviteiten beschreven. Ook worden veel activiteiten beschreven voor twee, en soms voor drie kinderen.

Voordelen van het werken in kleine groepen:

- . er is meer interactie mogelijk tussen de kinderen onderling;
- . de stillere kinderen krijgen meer kans zich te uiten;
- . de leerkracht kan variëren in de samenstelling van de kleine groep.

De leerkracht kan bij de samenstelling van de kleine groep ervoor kiezen taalzwakke kinderen bij elkaar te nemen, zodat zij bijvoorbeeld gericht activiteiten met hen kan herhalen of alvast een keer vooruit uitvoeren (pre-teaching). Ook kan zij ervoor kiezen om juist de oudere/taalvaardiger kinderen bij zich te nemen, zodat ze hun voldoende uitdaging kan bieden. Ten slotte kan ze er voor kiezen om de groepjes heterogeen samen te stellen, uit kinderen met verschillende niveaus. Dit laatste blijkt gezien onderzoek vaak goed te werken: de vooruitgang van kinderen die naar een gemengde voorschoolse voorziening gaan is groter dan die van kinderen op een voorziening met alleen maar doelgroepkinderen (Schechter & Bye, 2007; Van der Vegt & Schonewille, 2008). Het pakket geeft de leidsters en leerkrachten op deze wijze de middelen om activiteiten toe te snijden op specifieke behoeften van individuele kinderen en van kleine, homogene of heterogene groepen, afhankelijk van de

samenstelling van de eigen groep.

Het programma bevat een component ouderbetrokkenheid.

Ouderbetrokkenheid en vooral actief onderwijsondersteunend gedrag van ouders heeft een positief effect op leerprestaties van kinderen. Ouders die hun kinderen een rijke taalomgeving bieden door uit te leggen, vragen te stellen en te beantwoorden, voor te lezen, samen met hun kind educatieve tv-programma's te kijken en bijvoorbeeld uitstapjes te maken leveren een belangrijke bijdrage aan de taal-/denkontwikkeling van hun kinderen (Van Drimmelen, 2000).

De Inspectie van het Onderwijs (2013) hanteert op het gebied van ouderbetrokkenheid zeven indicatoren:

- 1 Gericht ouderbeleid
- 2 Vooraf info aan ouders
- 3 Intake
- 4 Thuis VVE
- 5 VVE-participatie
- 6 Info ouders ontwikkeling
- 7 Thuis taal (facultatief)

Per onderdeel worden in de VVE-handleiding tips en suggesties beschreven voor leidsters en leerkrachten, zoals het maken van een nieuwsbrief; het houden van een inloopspreekuur; het laten meedraaien van ouders in de groep e.d. De indicatoren 5 en 7 kunnen door een onderwijsmethode overigens niet afgedekt worden. Onze materialen geven hiervoor aanwijzingen in de VVE-handleiding. Het is aan de betreffende instelling om hieraan gestalte te geven in hun ouderbeleid.

Een belangrijk onderdeel van de ouderbetrokkenheid is het stimuleren van activiteiten thuis. Bij elk thema van de pakketten Peuterplein en Kleuterplein is een ouderbrief uitgewerkt voor ouders/verzorgers, waarin suggesties worden aangegeven voor het uitwerken van het thema in de thuissituatie. In deze ouderbrieven staan activiteiten beschreven om samen met je kind te doen en een speciale thuisopdracht. De activiteiten zijn erop gericht de brede ontwikkeling van kinderen te stimuleren, met een accent op woordenschat. Ouders helpen hun kinderen door middel van het samen uitvoeren van de activiteiten om het thema nog beter te beleven. De thuisopdracht bestaat uit taal-, knutsel-, doe- en onderzoeksactiviteiten, waarvan het resultaat mee terug genomen kan worden naar het kindercentrum of de school, zodat hierover een gesprekje op gang kan komen.

3.4 Werkzame elementen

Hiervoor zijn de werkzame elementen voor VVE-programma's beschreven, en daarbij is aangegeven op welke manier die binnen Peuterplein en Kleuterplein gestalte hebben gekregen. We noemen ze hier nog kort op.

Binnen Peuterplein en Kleuterplein zijn de volgende werkzame elementen duidelijk herkenbaar aanwezig:

- . Centrumgerichte aanpak met aandacht voor een adequate pedagogisch-didactische benadering.
- . Gerichtheid op meerdere ontwikkelingsdomeinen.
- . Aanbod voor tenminste 4 dagdelen per week.
- . Een doorgaande lijn van de voor- naar de vroegschoolse periode.
- . Het werken in kleine groepen en het hebben van een dubbele bezetting wordt gepromoot.
- . Gerichte aandacht voor ouderbetrokkenheid.

4. Uitvoering

4.1 Materialen

Zie tabel 4 in de bijlage voor een overzicht van materialen.

Het softwarepakket voor Kleuterplein bestaat uit oefensoftware voor de kinderen en software voor op het digitale schoolbord voor de leerkrachten. De digibordsoftware ondersteunt de leerkracht optimaal bij het begeleiden van de kleuters. Met de oefensoftware kunnen de kleuters zelf actief aan de slag met spelletjes en oefeningen binnen het thema.

4.2 Type organisatie

De interventie Peuterplein kan worden uitgevoerd door peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. De interventie Kleuterplein kan uitgevoerd worden door scholen voor basisonderwijs in de groepen 1 en 2, inclusief de instroomgroep van 4-jarigen.

4.3 Opleidingen en competenties

Gekwalificeerde leidsters en groepsleerkrachten vormen een voorwaarde voor een doeltreffende uitvoering van het programma. De kwaliteit van de uitvoering van de Voor- en vroegschoolse educatie wordt door hen bepaald. De scholing t.a.v. deze doelgroep wordt uitgevoerd door de scholingpartners van Malmberg.

Voor het programma Peuterplein is een niveau van de leidster op MBO-3 (SPW-3) vereist. Kleuterplein wordt ingezet binnen het basisonderwijs, leerkrachten hebben allen een pabo-opleiding (HBO-niveau).

Binnen de opzet van de scholingsmodules is ingestoken op het niveau van de leidster dan wel de leerkracht.

Hier beschrijven we de opzet van de scholingsmodules zoals deze worden gegeven aan de scholingpartners door de onderwijspecialisten van Malmberg. Deze scholingpartners geven deze aan de instellingen. De onderwijspecialisten van Malmberg zijn beide onderwijskundige (WO) en dat geldt in de regel ook voor de scholingpartners.

Na de startbijeenkomst kan de volgorde van de verdiepingssessies variëren naar gelang behoefte van de instelling. Voor zowel Peuter- als

Kleuterplein zijn er 14 dagdelen met een scholingsaanbod omschreven en uitgewerkt. Het scholingstraject voor een instelling omvat minimaal 12 dagdelen.

Mocht de instelling er voor kiezen beide trajecten zowel Peuter- als Kleuterplein volledig te volgen dan beslaat het traject 26 dagdelen. De dagdelen VVE en borging kunnen hierbij dan met beide groepen samen worden gedaan waardoor het aanbod 26 i.p.v. 28 dagdelen omvat.

De training wordt verzorgd door de volgende partners.

Peuterplein: A tot Z onderwijsadvies, BCO, Bordewijk Onderwijsadvies, CED-groep, Cedin, Edukien, IJsselgroep, Joutaac, Kracht educatief, Leerkracht & Co, Michelle de Nooijer, Onderwijs met LEV, PM profs, Rietje Voorn advies, Schoolbegeleiding Zaanstreek en Waterland, Timpaan.

Kleuterplein 2: Bordewijk onderwijsadvies, Edukien, Kracht educatief, Instar, IJsselgroep, Onderwijs met LEV, PM profs, Weleducatief, Schoolyard.

Na het volgen van de scholing zijn de scholingspartners van uitgeverij Malmberg gemachtigd tot het uitreiken van een Peuterplein en/of Kleuterplein certificering. Alleen dit certificaat wordt erkend.

Zie tabel 5 in de bijlage voor de scholing van Peuterplein en Kleuterplein.

4.4 Kwaliteitsbewaking

Vanuit Malmberg is er per kwartaal contact met de scholingspartners. Alle ontwikkelingen worden dan doorgenomen. Tevens kunnen de scholingspartners op ieder gewenst moment contact opnemen met de onderwijsspecialisten van Malmberg die de scholing verzorgen. Zodoende kan de scholingspartner op het voor hem gewenste moment antwoord krijgen op de eigen specifieke vragen. Jaarlijks wordt er vanuit Malmberg een evaluatie gehouden t.a.v. de kwaliteit van de ondersteuning, scholing en het partnerschap.

De activiteiten worden vanuit de registratie gemonitord en geanalyseerd. Vanuit de registratie krijgen de leiders/leerkrachten adviezen aangereikt die ze in de interventie op basis van de analyse direct in de praktijk kunnen toepassen. Daarnaast zorgt het registratiesysteem ervoor dat de ontwikkeling van de kinderen in kaart wordt gebracht.

En dan zijn er nog de overdrachtsdocumenten van peuter naar kleuter en van kleutergroep naar groep 3. Deze overdrachtsdocumenten zijn tevens goed in te zetten tijdens oudergesprekken.

4.5 Randvoorwaarden

De groepen mogen niet te groot zijn. De maximale groepsgrootte voor Peuterplein bedraagt 15 kinderen. De kleine groep mag niet groter zijn dan 4 kinderen. Voor Kleuterplein wordt de maximale groepsgrootte van de kleine groep op 5 kinderen gesteld.

Bij voorkeur is er sprake van dubbele bezetting op de groepen en de kinderen binnen kindercentra profiteren optimaal als zij 4 dagdelen per week komen.

4.6 Implementatie

Malmberg biedt Cedeo-erkende onderwijsadviesinstellingen de mogelijkheid om scholingspartner te worden voor Peuter- en Kleuterplein.

De scholingspartner volgt de scholingsmodulen zoals eerder zijn aangegeven. Na de scholing ontvangt de scholingspartner een certificering. Jaarlijks vindt hiervan een evaluatie plaats.

Scholingspartners bepalen aan de hand van een intake en kennis van de instelling hoe intensief de implementatie moet zijn. Zij stellen voor de instelling een begeleidingsplan op. De scholingspartner maakt bij het opstellen van het begeleidingsplan gebruik van de materialen (en kennis) verkregen uit de gevulde scholingsmodules.

Uit de jaarlijkse evaluaties blijkt dat een scholingstraject Peuter-Kleuterplein minimaal 4 bijeenkomsten en 3 rondes van groepsbezoeken beslaat.

In het schooljaar 2015-2016 worden de nieuwe train-de-trainerssessies aangeboden aan de scholingspartners om zich daarmee te scholen in het vernieuwde uitgebreide aanbod van Peuter- en Kleuterplein 2.

De certificering Peuter- en Kleuterplein is alleen van toepassing voor onderwijsadviesdiensten die de actuele scholing van Kleuterplein 2 hebben gevolgd. De jaarlijkse evaluatie blijft hierbij gehandhaafd.

Een implementatietraject is voor VVE-locaties verplicht.

4.7 Kosten

Kostenindicatie Peuterplein in 2015:

Het complete pakket van Peuterplein bestaat uit de themamap Peuterplein, handpop Raai de Kraai, het schootboek, vier prentenboeken en een liedjes-cd en kost € 375,-.

Kostenindicatie Kleuterplein 2015:

De begroting is gebaseerd op een gemiddelde schoolgrootte van 200 leerlingen, 8 groepen van 25 leerlingen en een gebruiksduur van 10 jaar.

Kostenindicatie Kleuterplein 2015:

De begroting is gebaseerd op een gemiddelde schoolgrootte van 200 leerlingen, 8 groepen van 25 leerlingen en een gebruiksduur van 10 jaar. Zie voor een extra overzicht tabel 6 in de bijlage.

Het verschil in kosten tussen Peuterplein en Kleuterplein is gelegen in de omvang van de twee pakketten.

De mogelijkheid bestaat tot het aanvragen van subsidie bij de overheid voor het aanschaffen van het programma. Peuterplein en Kleuterplein voldoen aan de eisen die hiervoor door het Ministerie in 2010 gesteld zijn: voldoende activiteiten binnen de vier belangrijkste ontwikkelingsgebieden, aandacht voor ouderbetrokkenheid en een doorgaande lijn van peuterperiode naar kleuterperiode.

Kosten voor de workshops:

Deze kosten worden berekend aan de scholingspartners van Malmberg.

De kosten per module bedragen € 135,- per deelnemer.

Bij afname van twee modules op 1 dag wordt er een korting berekend en bedragen de kosten € 360,- per deelnemer.

Zie voor een extra overzicht tabel 6 in de bijlage.

Het verschil in kosten tussen Peuterplein en Kleuterplein is gelegen in de omvang van de twee pakketten.

De mogelijkheid bestaat tot het aanvragen van subsidie bij de overheid voor het aanschaffen van het programma. Peuterplein en Kleuterplein voldoen aan de eisen die hiervoor door het Ministerie in 2010 gesteld zijn: voldoende activiteiten binnen de vier belangrijkste ontwikkelingsgebieden, aandacht voor ouderbetrokkenheid en een doorgaande lijn van peuterperiode naar kleuterperiode.

Kosten voor de workshops:

Deze kosten worden berekend aan de scholingspartners van Malmberg.

De kosten per module bedragen € 135,- per deelnemer.

Bij afname van twee modules op 1 dag wordt er een korting berekend en bedragen de kosten € 360,- per deelnemer.

5. Onderzoek naar praktijkervaringen

Op verzoek van uitgeverij Malmberg heeft Sardes het pakket Peuterplein beoordeeld aan de hand van het beoordelingskader uit het Besluit basisvoorwaarden kwaliteit voorschoolse educatie (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2010).

Beoordeling van Peuterplein heeft plaatsgevonden aan de hand van de Quick scan VVE-programma's. Hierbij is per voorgeschreven ontwikkelingsdomein (taal, rekenen, sociaal-emotionele ontwikkeling en motoriek) bekeken in hoeverre het pakket Peuterplein is uitgewerkt. De beoordeling per ontwikkelingsdomein is weergegeven in schema 1 in de bijlage.

Conclusie:

Het programma Peuterplein voldoet aan de voorwaarde die het Besluit basisvoorwaarden kwaliteit voorschoolse educatie stelt aan te gebruiken programma's in de voor- en vroegschoolse educatie.

Het pakket Kleuterplein bestaat sinds 2008. De eerste editie is jaren in de markt gebruikt en Malmberg houdt op vele manieren contact met de scholen. Dat gebeurt vooral door de mensen achter de telefoon en door de mensen op de weg: zij horen dagelijks ervaringen van klanten. Deze worden gebundeld doorgegeven aan degenen die zich bezig houden met de ontwikkeling van materialen. Op basis hiervan is bijvoorbeeld besloten om de mappen met Hoeken en ontwikkelingsmaterialen uit te brengen.

In de voorbereiding van de tweede editie van Kleuterplein is systematisch marktonderzoek gedaan. Dat bestond uit veel schoolbezoeken en gesprekken met kleuterleerkrachten. Ook zijn diverse panelbijeenkomsten georganiseerd en zijn gesprekken gehouden met stakeholders. Alle inzichten zijn gebundeld en de basis geweest voor de uitgave van de nieuwe editie.

De belangrijkste conclusies uit deze onderzoeken zijn:

- . Een totaalpakket, met activiteiten voor taal-lezen, rekenen, motoriek, sociaal-emotionele ontwikkeling, spel, Engels en muziek waar het opbrengstgericht werken aantoonbaar uitgewerkt is;
- . Zichtbare doorgaande leerlijnen vanuit voorschools traject tot groep 3 met aandacht voor de pientere kleuter;
- . Praktische ICT, met een registratiesysteem, oefensoftware en digibordsoftware.

Het complete verslag van deze onderzoeken, zoals dat binnen uitgeverij Malmberg intern is opgesteld en gebruikt, is bijgevoegd als bijlage bij de begeleidende brief.

De belangrijkste verbeteringen zijn:

- . minder losse materialen, alles is ondergebracht in de themapakketten en de software
- . complete leerlijnen voor alle relevante domeinen
- . bijstelling van de thema's
- . toevoeging van groepslessen
- . meer aanwijzingen voor ouderparticipatie
- . geleidelijke opbouw van de leerlijnen door het jaar heen
- . doelen gericht op instroomgroep, groep 1 en groep 2
- . meer activiteiten voor kleine groepjes en individuele kinderen

Voor achterstandskinderen zijn de belangrijkste verbeteringen de volgende mogelijkheden ter verdieping:

- . de koppeling van kijk- en luisteropdrachten voor de domeinen taal-lezen en rekenen aan het digibord
- . de koppeling van woordenschatactiviteiten aan verhalen over Raai de Kraai
- . de toevoeging van kleine kringactiviteiten aan grote kringen voor rekenen en taal-lezen.

6. Onderzoek naar effectiviteit

6.1 Onderzoek in Nederland

Er is geen onderzoek naar de effectiviteit in Nederland gedaan.

6.2 Onderzoek naar vergelijkbare interventies

Er is onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de interventie Piramide. Deze studies rapporteren positieve resultaten, al is helaas de bewijskracht zwak (Ince, 2010).

7. Overige informatie

7.1 Ontwikkeld door

Uitgeverij Malmberg
Magistratenlaan 138
5233 MB Den Bosch
Telefoon: 073-6288811
Email: Malmberg@malmberg.nl
Websites: www.malmberg.nl/bao/methodes/peuterplein
www.malmberg.nl/bao/methodes/kleuterplein

7.2 Websites

<http://www.malmberg.nl/Basisonderwijs/Methodes/Peuterplein>

8. Aangehaalde literatuur

Bacchini, S., Boland, T., Hulsbeek, M., Pot, H. & Smits, M. (2005). Duizend-en-een-woorden: De allereerste Nederlandse woorden voor anderstalige peuters en kleuters: Een gefundeerde woordenlijst gefaseerd naar verwerving. Enschede: SLO.

Baltussen, M., Klep, J. & Leenders, Y. (1997). Wiskundeavonturen met jonge kinderen. Amersfoort: CPS.

Barnett, W.S., K. Jung, D. Yarosz, J. Thomas & A. Hornbeck, R. Stechuk & S. Burns (2008). Educational effects of the Tools of the Mind curriculum: A randomized trial. *Early Childhood Research Quarterly*, Volume 23, Issue 3, 3rd Quarter 2008, Pages 299-313.

Blok, H., Fukkink, R. G., Gebhardt, E. C. & Leseman, P. P. M. (2005). The relevance of delivery mode and other programme characteristics for the effectiveness of early childhood intervention. *International Journal of Behavioral Development*, 29, 35-47.

Boerdam, A. & Wobma, E. (Red.) (2012). Jaarrapport 2012 Landelijke Jeugdmonitor. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Boland, A. (2015). Onderwijs aan jonge kinderen: intersubjectiviteit als onderlegger voor ontwikkeling. Binnengehaald van: <http://www.hs-ipabo.edu/upload/publicaties/lectoraat%20jonge%20kind/Het%20jonge%20kind%20-%20Annerieke%20Boland.pdf>

Bosch, A. van den, Duvekot-Bimmel, A & Jaeger, B. de (2002). KJK!: Registratiemodel peuters -handleiding. Binnengehaald van <http://www.rpcz.nl/webshop/kijk-0-4-jaar-incl-volgboekje>

Bowman, B. T., Donovan, M. S. & Burns, M. S. (Eds.) (2001). *Eager to learn: Educating our preschoolers*. Washington, DC: National Academy Press.

Craats, I. van de (2006). Obstatels op de NT-2 snelweg. In B. Bossers (Red.). *Vakwerk 3: Achtergronden van de NT2-lespraktijk: Lezingen NT2-conferentie Hoeven 2006* (pp. 39-54). Amsterdam: BV NT2.

Damhuis, R. & Litjens, P. (2003). *Mondelinge communicatie: Drie werkwijzen voor mondelinge taalontwikkeling*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Doolaard, S. & Leseman, P.P. M. (2008). Versterking van het fundament: Integrerende studie n.a.v. de opbrengsten van de onderzoekslijn Sociale en institutionele context van scholen uit het Onderzoeksprogramma beleidsgericht onderzoek primair onderwijs, 2005-2008. Groningen: GION.

Drimmelen, R. van (2000). Een slechte start kun je niet overdoen!: Een visie op achterstandbestrijding bij jonge allochtone kinderen. Utrecht: Forum.

Elsäcker, W. van, Beek, A. van der, Hillen, J. & Peters, S. (2006). *De Taallijn: Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Gallimore, R. & Tharp, R. (1990). Teaching mind in society: Teaching, schooling, and literate discourse. In L. C. Moll (Ed.). *Vygotsky and education: instructional implications and applications of sociohistorical psychology* (pp. 175-205). Cambridge: Cambridge University Press.

Haan, A. de, Leseman, P. & Elbers, E. (2011). Pilot gemengde groepen 2007-2010: Onderzoeksrapportage oktober 2011. Binnengehaald van https://www.utrecht.nl/images/BCD/Bestuursinformatie/publicaties/2011/rapport_pilot_gemengde_groepen.pdf

Heuvel-Panhuizen, M. van den & Buys, K. (Red.) (2004). *Jonge kinderen leren meten en meetkunde: Tussendoelen annex leerlijnen, onderbouw basisschool*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Ince, D. (2010). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Piramide'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Binnengehaald 3 oktober 2011, van <http://www.nji.nl/jeugdinterventies>.

Inspectie van het Onderwijs (2013). Eindrapport bestandsopname voor- en vroegschoolse educatie in Nederland. Den Haag: Ministerie van OCW. Binnengehaald van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/08/21/eindrapport-bestandsopname-voor-en-vroegschoolse.html>

- Jong-Heeringa, J. de, Praamstra, K. & Harskamp, E. (2009). Effecten van intensieve taaltraining op achterstandsleerlingen in groep 1 en 2. Paper gepresenteerd op de Onderwijs Research Dagen, Leuven, 27-29 mei 2009.
- Kampen, A. van, Klopogge, J., Rutten, S. & Schonewille, B. (2005). Voor- en vroegschoolse zorg en educatie: De toekomst verkend. Utrecht: Sardes.
- Kok, L. & Scholte, R. (2013). Rendement van cursussen voor laaggeletterden. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Kroesbergen, E. H., Ven, S. H. G. van der, Kolkman, M. E., Luit, J.E.H. van & Leseman, P. P. M. (2009). Executieve functies en de ontwikkeling van (voorbereidende) rekentaalvaardigheid. *Pedagogische Studiën*, 86, 334-349.
- Kruijff, R. E. L. de, Riksen-Walraven, J. M. A., Gevers Deynoot-Schaub, M. J. J. M., Helmerhorst, K. O. W., Tavecchio, L. W. C. & Fukkink, R. G. (2009). Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven in 2008. Amsterdam/Nijmegen: NCKO. Binnengehaald van <http://www.kinderopvangonderzoek.nl/drupal/sites/default/files/field/textfile/Kwaliteitsmeting%202008.pdf>
- Lally, J. R. (2009). The Science and Psychology of Infant-Toddler Care: How an Understanding of Early Learning Has Transformed Child Care. *Zero to Three*, 30 (2), 47-53.
- Leseman, P. (2007). Achterstandenbeleid: Voorbij de voor- en vroegschoolse periode. In P. A. H. van Lieshout, M. S. S. van der Meij & J. C. I. de Pree (Red.). *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid* (pp. 113-130). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Leseman, P. & Blok, H. (2004). Effectiviteit van voor- en vroegschoolse educatie. In P. Leseman & A. van der Leij (Red.). *Educatie in de voor- en vroegschoolse periode* (pp. 133-147). Baarn: HB Uitgevers.
- Leseman, P., Otter, M., Blok, H., & Deckers, P. (1998). Effecten van voor- en vroegschoolse educatieve centrumprogramma's: Een meta-analyse van studies gepubliceerd tussen 1985 en 1996. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 14 (3), 134-154.
- Leseman, P., Otter, M., Blok, H., & Deckers, P. (1999). Effecten van voor- en vroegschoolse educatieve centrumprogramma's: Een aanvullende meta-analyse van studies gepubliceerd tussen 1985 en 1996. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 15 (1), 28-37.
- Luit, J. E. H. van (2009). De ontwikkeling van tellen en getalbegrip bij kleuters. Binnengehaald van http://www.spoe.nl/media/attachments/de_ontwikkeling_van_tellen_en_getalbegrip_bij_kleuters_prof_dr_j.e.h.van_luit_100709_1_1_.pdf.
- Memelink, D. J. & Bonthond-Oosterhaven, N. (1999). *Ontwikkelingsvolgmodel jonge kinderen*. Utrecht: HvU/FEO/Seminarium voor Orthopedagogiek.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (7 juli 2010). Besluit basisvoorwaarden kwaliteit voorschoolse educatie. *Staatsblad* 2010, 298.
- Mulder, F., Timman, Y. & Verhallen, S. (2009). *Handreiking bij de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK)*. Amsterdam: ITTA.
- Mutsaers, K., Zoon, M. & Baat, M. de, Prins D. (2013). *Wat werkt bij het voorkomen en terugdringen van onderwijsachterstanden?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Nap-Kolhoff, E., Schilt-Mol, T. van, Simons, M., Sontag, L., Steensel, R. van & Vallen, T. (2008). *VVE onder de loep: Een studie naar de uitvoering en effectiviteit van voor- en vroegschoolse educatieve programma's*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.
- Oberon (2011). *Resultaatafspraken vroegschoolse educatie*. Utrecht: Oberon. Binnengehaald van <http://www.oberon.eu/data/upload/Portfolio/files/resultaatafsprakenvroegschoolseeducatie.pdf>
- Rijt, B. A. M. van de & Luit, J. E. H. van (2009). Toets(en) van getalbegrip in ontwikkeling. *De wereld van het jonge kind*, 36 (8), 40-43.
- Schechter, C. & Bye, B. (2007). Preliminary evidence for the impact of mixed-income preschools on low-income children's language growth. *Early Childhood Research Quarterly*, 22, 137-146.
- Schonewille, B., Klopogge, J. & Leij, A. van der (2000). *Kaleidoscoop en Piramide: Samenvattend evaluatierapport*. Utrecht, Sardes.
- Sijtsma, J., Aarnoutse, C. & Verhoeven, L. (1999). *Taalontwikkeling van nul tot twaalf. Raamplan deel 2*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Slenders, R., Roosmalen-Noppen, M. van, Groot-Ketelaars, E. van, Heijden, M. van der, Hilhorst, M. & Schijndel-Boel, I. van (2008). *Spelend rekenen met peuters en kleuters*. Drunen: Delubas.
- Stoep, J. & Elsäcker, W. van (2005). *Peuters interactief met taal: De Taallijn VVE: Taalstimulering voor jonge kinderen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Tavecchio, L. (2008). Succesfactoren in programma's op het gebied van voor- en vroegschoolse educatie. *Kind en Adolescent Review*, 15, 362-365.
- Treffers, A., Heuvel-Panhuizen, M. van den & Buys, K. (Red.) (1999). *Jonge kinderen leren rekenen: Tussendoelen annex leerlijnen: Hele getallen, onderbouw basisschool*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Vegt, A.L. van der & Schonewille, B. (2008). Voorzieningen voor kinderen van 0-4 jaar: Stand van zaken en actuele ontwikkelingen. Utrecht: Sardes.

Verhallen-van Ling, M. & Zalm, E. van der (2005). Verbetering van woordenschatopbouw bij jonge kinderen: Mogelijkheden in de voor- en vroegschoolse educatie. TTwiA, 74, 33-44.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

